

Barns religionsfrihet

Frihet for barn, foreldre eller stat?

Kandidatnummer: 338

Veileder: Lucy Smith

Leveringsfrist: 25. april 2007

Semester: V-07

Til sammen 17 583 ord

23.11.2007

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>3</u>
1.1	Problemstilling	3
1.2	Avgrensning	3
1.3	Rettskilder	4
1.4	Opplegg	4
<u>2</u>	<u>BARNETS SÆRLIGE STILLING</u>	<u>6</u>
2.1	Historikk	6
2.2	Barnets beste	9
2.3	Foreldrenes generelle veiledningsrett og barnets ”evolving capacities”	12
<u>3</u>	<u>GENERELT OM RELIGIONSFRIHET</u>	<u>17</u>
3.1	Begrepet religionsfrihet	17
3.2	Europakonvensjonen	18
3.3	FN konvensjonen om sivile og politiske rettigheter	23
3.4	Barnekonvensjonen	26
3.4.1	Betydningen av reservasjoner	28
3.5	Norsk nasjonal rett	30
<u>4</u>	<u>SÆRLIG OM BARNEKONVENSJONEN ARTIKKEL 14</u>	<u>35</u>

4.1	Betydningen av forarbeidene	35
4.2	Innholdet av artikkel 14	37
4.2.1	Hva kan barnet bestemme selv?	37
4.2.2	Barnets rett til å endre sin religion	42
4.2.3	Foreldrenes veiledningsrett etter artikkel 14 (2)	46
4.3	Barnekonvensjonens praksis	49
<u>5</u>	<u>KONKLUDERENDE BEMERKNINGER</u>	<u>53</u>
<u>6</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>58</u>

1 Innledning

1.1 Problemstilling

Religionsfrihet er en av de mest grunnleggende menneskerettigheter. Den er imidlertid også en av de mest kontroversielle rettigheter, og det finnes mange eksempler på at den ikke etterleves. Problemet synes enda større når det er barn som skal hevde denne rettigheten. Hvilket grunnlag har barn til fritt og selvstendig å kunne velge sin religion hvis man tar utgangspunkt i FNs barnekonvensjon artikkel 14? Har barn reelt sett et fritt religionsvalg? Og på den annen side, bør barn ha det?

Barns religionsfrihet må tolkes i lys av trekantforholdet barn, foreldre og stat, og hvordan man veier de tre mot hverandre kan være vanskelig. Barnets religionsfrihet kan komme i konflikt med foreldrenes rettighet og plikt til å verne sin familie og veilede sine barn. Er religionsfrihet for barn allikevel en så grunnleggende rettighet at den er verdt å presse fram på bekostning av en mulig konflikt med blant annet familievernet? Staten kan gripe inn overfor barnet gjennom lovgivning ved å begrense barnets rett til å uttrykke sin religion, for eksempel på skolen. Dersom foreldrene ikke veileder barna i takt med deres utvikling, og i tråd med hva statens anser som barnets beste, kan staten gripe inn overfor foreldrene. Hva som skal til for at staten griper inn varierer med kultur og religion. Det sier seg da selv at det lett vil kunne oppstå konflikter når man prøver å skape en universell religionsfrihet for barn. Man kan derfor spørre seg om barn har behov for denne friheten, og om hvem som i så fall skal definere innholdet i denne.

1.2 Avgrensning

Oppgaven dreier seg om *religionsfrihet*, og jeg avgrenser derfor mot en drøftelse av tanke- og samvittighetsfriheten som henger sammen med religionsfriheten. Jeg gjør dette for at drøftelsen av religionsfriheten skal bli så konkret som mulig. Jeg har lagt hovedvekten på Barnekonvensjonen artikkel 14, og dette innebærer at jeg ikke vil gå grundig inn på andre konvensjoners særlige beskyttelse overfor barn. I den grad jeg redegjør for disse er det for å

belyse tolkningen av Barnekonvensjonen, og for å vise hva innholdet av religionsfriheten generelt er.

1.3 Rettskilder

Hovedvekten av oppgaven består i en tolkning av De Forente Nasjoners konvensjon om barnets rettigheter, Barnekonvensjonen. Andre sentrale konvensjoner for mitt tema er Konvensjonen om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter, heretter kalt Europakonvensjonen, og Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter, SP. Barnekonvensjonen bygger i stor grad på Europakonvensjonen og SP, og jeg viser til begge ved tolkningen av Barnekonvensjonen. Jeg har også sett på praksis fra Barnekomiteen i forhold til noen utvalgte stater for å belyse problemer som kan oppstå i praktiseringen av barns religionsfrihet.

For å tolke Europakonvensjonen nærmere har jeg studert en del dommer fra både Den Europeiske Menneskerettskommisjonen og Den Europeiske Menneskerettsdomstolen. Disse berører ikke direkte barns religionsfrihet, men sier generelt hva religionsfrihet etter konvensjonen er. I forhold til SP har jeg brukt kommentarer fra Menneskerettskomiteen som tolkningsfaktor også for å belyse innholdet i religionsfriheten.

For å tolke konvensjonene har jeg i stor grad brukt norsk og internasjonal juridisk litteratur. Bøkene til Eva Brems, Njål Høstmælingen, Erik Møse og UNICEF's Implementation Handbook har vært mine hovedkilder.

1.4 Opplegg

Jeg vil først redegjøre for den rettslige stillingen til barn i menneskerettssammenheng. Deretter vil jeg belyse det generelle rettslige grunnlaget for religionsfrihet ved å drøfte Europakonvensjonen artikkel 9 og SP artikkel 18. Grunnen til at jeg redegjør for disse konvensjonene er for å vise hva det generelle innholdet av religionsfriheten for alle er, og

betydningen av denne friheten i menneskerettssammenheng. Hovedvekten av oppgaven vil imidlertid være en tolkning av Barnekonvensjonens artikkel 14. Jeg vil drøfte den i lys av både Barnekonvensjonens artikkel 5 og 12. Jeg vil også se på praksis fra FNs Barnekomité for å belyse hvordan religionsfriheten overholdes i utvalgte stater. I siste kapittel vil jeg redegjøre for min oppfatning av hvordan religionsfriheten for barn fungerer i det virkelige liv.

2 Barnets særlige stilling

2.1 Historikk

Menneskerettigheter er et produkt av opplysningstiden og den moderne verdens menneskesyn. Den rettslige beskyttelsen for barn kom senere enn for voksne. Lenge var barn ansett som en eiendel av sine foreldre, eller særlig av sin far.¹ De første stegene mot anerkjennelsen av barn som rettighetssubjekter kom med Declaration of the Rights of the Child vedtatt av Folkeforbundet i Genève i 1924. Dette var den første menneskerettserklæringen vedtatt av et internasjonalt organ noensinne, og det er bemerkelsesverdig at den gjaldt barn. Selv om den ikke er rettslig bindende gir den uttrykk for at barns primære behov, slik som mat, omsorg og utvikling, må beskyttes.

I 1948 fikk vi FNs Verdenserklæring om Menneskerettigheter. Denne har fått stor betydning for utviklingen av menneskerettighetene. Selv om den i utgangspunktet ikke var rettslig bindende er det i dag antatt at, i alle fall deler av den, er folkerettslig sedvane.² Artikkel 1 sier at: "All human beings are born free and equal in dignity and rights. [...] ". Ordlyden inkluderer barn, men barns selvstendige beskyttelse etter konvensjonen var ikke et tema den gang. Dette kan henge sammen med tidspunktet for vedtakelsen. Etterkrigstidens holdninger var å beskytte familien som en enhet og de voksnes rett til privatliv, ettersom krigen hadde skilt mange familier. Familievernet ble ansett som viktigere enn barns selvstendige rettigheter i forhold til foreldre og stat.

I 1959 ble FNs deklarasjon om barns rettigheter vedtatt. Den er ikke rettslig bindende, men tok opp igjen barns særlige behov for beskyttelse i tråd med Genève-deklarasjonen fra 1924. Denne er tatt med i preambelet, og 1959 erklæringen er på mange måter en

---

¹ Children and religious freedom, Lina Papadopoulou, 2004, side 539

² Høstmølingen side 38

videreutvikling og utdyping av den. Genève deklarasjonen stadfester barns rett til arbeid og herunder til ikke å bli utnyttet. Her har 1959 erklæringen videreført prinsippet om ikke å bli utnyttet ved å innføre minstealder for arbeid, samt at ingen ansettelse skal hindre den fysiske, mentale eller moralske utviklingen. I tillegg defineres utnytting blant annet ved ” [...] neglect, cruelty, exploitation, trafficking [...] ”.³ Dermed ser en at utviklingen går mot mer konkrete rettigheter for barn. Et viktig poeng i både 1924 og 1959 erklæringene er at barns utvikling er en grunnleggende vurderingsnorm for deres rettigheter.

Et av de problemene man har støtt på i forbindelse med barns selvstendige rettigheter er at barn lenge har vært, og i visse sammenhenger fremdeles er, ansett som å være foreldrenes eiendeler. Barns rettigheter ble lenge utledet av foreldrenes rettigheter.

Europakonvensjonen og SP ble vedtatt i henholdsvis 1950 og 1966. De er ikke utarbeidet med barns spesielle og sårbare natur for øye, men ordlyden omfatter også barn.

Barnekonvensjonen ble vedtatt av FNs generalforsamling 20. november 1989. Den trådte i kraft 2. september 1990, og i dag har 193 land, med unntak av Somalia og USA, sluttet seg til den.⁴

Barnekonvensjonen er unik i forhold til barns menneskerettigheter. Det er den eneste konvensjonen som er utarbeidet med tanke på barns spesielle situasjon. Det var imidlertid ikke alle som var enig i at det var et behov for en egen FN konvensjon for barn, dette fordi det allerede forelå to FN konvensjoner om generelle menneskerettigheter. Andre hevdet at det ville være fordelaktig med en konvensjon som samlet barns rettigheter. De mente man da fikk avklart særlige spørsmål omkring barns vern der det var tvil i forhold til både SP og FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, heretter kalt ØSK. Siden barn er en spesiell og sårbar gruppe var det mange problemstillinger som ikke ble godt nok dekket under de eksisterende konvensjonene. Det ble hevdet at en egen konvensjon for barn ville øke fokuseringen på barns særlige stilling. Både sivile, politiske, økonomiske,

---

³ FNs deklarasjon om barns rettigheter prinsipp 9

⁴ Høstmølingen side 53, Møse side 169

sosiale og kulturelle rettigheter er tatt med i Barnekonvensjonen, og den er bygd opp etter samme mal som ØSK og SP, som blant annet har Europakonvensjonen som inspirasjon. Dette gjør at teori og praksis vedrørende disse konvensjonene kan belyse tolkningen av Barnekonvensjonen.⁵

Det er ingen individuell klageordning under Barnekonvensjonen. Til å føre tilsyn med konvensjonen opprettes ”a Committee on the Rights of the Child”, heretter kalt Barnekomiteen, jfr. artikkel 43. Statene skal sende inn en rapport om hva de har gjort for å sikre rettigheter etter konvensjonen og hvilken framgang og eventuelle vanskeligheter de har hatt ved gjennomføringen, jfr. artikkel 44. Den første rapporten skal sendes inn to år etter ratifiseringen, deretter skal det sendes en rapport hvert femte år, jfr. artikkel 44 (1) a og b. Barnekomiteen vedtar på bakgrunn av disse rapportene anbefalinger og kommentarer. Statene må i følge artikkel 44 (6) gjøre innholdet i rapportene kjent i sine land. Det er viktig at barn, og alle som arbeider med og for barn, får kjennskap til rettighetene. Frivillige og ikke-statlige organisasjoner slik som for eksempel Redd Barna, Amnesty International, UNICEF med flere arbeider for at barn skal få tilgang til denne informasjonen. Barnekomiteen samarbeider med organisasjonene ved at de informerer komiteen om statens overholdelse av konvensjonen, såkalte skyggerapporter. Etter at komiteen har mottatt informasjon fra organisasjoner og rapporten fra staten, avgir den sine ”concluding remarks”. Disse er ikke rettslig bindende, og det følger ingen sanksjoner med dem.

Barnekonvensjonen bygger på fire grunnleggende prinsipper.⁶ Det første er artikkel 2 om forbudet mot diskriminering, det neste er prinsippet om barnets beste i artikkel 3, videre finner vi barnets rett til liv og utvikling i artikkel 6 og til slutt hjemler artikkel 12 barnets rett til å delta og til å bli hørt. Disse er særlig viktige ved tolkningen av barns religionsfrihet etter artikkel 14.

---

⁵ Eva Brems red. side 2

⁶ Høstmølingen side 53

Barnekonvensjonen artikkel 1 definerer ordet ”barn”. Her settes 18 år, eller den konkrete stats myndighetsalder, som den øvre grensen for hvilke individ som skal regnes som barn. Den nedre grensen går ved et nyfødt barn.⁷ I FNs arbeidsgruppe ble det foreslått at også det ufødte liv skulle beskyttes, men fordi det var umulig å oppnå enighet om abortspørsmålet, ble grensen trukket ved barnets fødsel.

2.2 Barnets beste

Barnets beste er et grunnleggende begrep i både norsk og internasjonal rett. Begrunnelsen for dette ligger i barnets sårbare natur. Barn er fra fødselen av ikke i stand til å ivareta sine egne interesser. De er under oppfostring av sine foreldre. Begrepet barnets beste stammer fra et ”principle of compassion”. Det er en ” [...] self-imposed limitation of adult power stemming from the recognition that an adult is only in a position to take a decision on behalf of a child because of the child’s lack of experience and judgement.[...]”.⁸

Foreldrene, og eventuelt staten, skal med andre ord ivareta barnets interesser fordi barnet selv ikke klarer det enda. Her ligger det en føring om at i tilfeller hvor barns interesser og andre interesser står mot hverandre, skal barns interesser gå foran. Barn er på grunn av sin avhengighet og sårbare natur i en utsatt posisjon, og dersom deres behov ikke dekkes vil det kunne gå ut over deres helse og utvikling. Barn er en investering i framtiden, og skader vi dem, skader vi neste generasjons foreldre.⁹

Begrepet barnets beste kan ha flere funksjoner. For det første kan det være et hensyn som ligger bak selve loven eller konvensjonen. Videre kan det være et tolkningsprinsipp eller et reelt hensyn i rettsanvendelsen. I skjønnsmessige vurderinger kan hensynet være en veiledningsnorm eller en retningslinje, og her kan det komme inn med forskjellig vekt. Vekten av barnets beste vil da avhenge av de andre reelle hensynene i den konkrete sak.¹⁰

---

⁷ Implementation handbook side 3

⁸ Geraldine Van Bueren side 562

⁹ Lucy Smith 1990 side 210

¹⁰ Kirsten Sandberg side 51

Spørsmålet om hva som ligger i begrepet barnets beste er like viktig og vanskelig som å finne verdier og mening med livet generelt. Selv om man i utgangspunktet spør hva som er barnets beste, er svaret ofte gitt ut fra de voksnes perspektiv. Dette er et problem i seg selv, og ytterligere når vi føyer til spørsmål om religion. Det vil være umulig å sette opp klare svar for alle tilfeller, for man kan ikke forutsi hva det enkelte barns behov er til enhver tid. En fullstendig fastleggelse av innholdet er kanskje ikke så viktig. Det vesentlige med barnets beste er at det skal være et førende hensyn ved avgjørelser vedrørende barn. Dette er i alle fall riktig hvis man har hensynet til det enkelte barnet for øye.

I Marokkos uttalelser under utarbeidelsen av Barnekonvensjonen presiserte de at i forhold til Islam ble det ansett som barnets beste at han eller hun bekjente seg til samme religion som sin far.¹¹ Her er det dermed fastlagt hva som generelt sett er ansett som barnets beste sett fra Marokkos ståsted. Noen samfunn legger vekt på barn som individer, mens andre samfunn legger vekt på både det individuelle og kollektive og derved at det beste er å følge statens meninger.¹²

Dersom man skal vurdere hva som generelt sett er barnets beste, noe som kan være tilfellet når man skal utarbeide en lovtekst, kan man definere innholdet noe mer. Det er i ethvert samfunn meninger om hva som anses å være barnets beste. I Norge har det biologiske prinsipp sterk gjennomslagskraft. Dette sier blant annet at det generelt sett er til det beste for barnet at det vokser opp hos sine biologiske foreldre. Det skal derfor mye til for å fjerne barn fra sine foreldre, noe vi ser av de strenge kravene som stilles til tvangsomsorgsovertakelse etter Barnevernloven § 4-12.¹³

Som hensyn bak loven kan barnets beste deles inn på to måter.¹⁴ Det kan komme inn for å ivareta det enkelte barns interesser, og for å fremme barns beste generelt. Et eksempel på det siste har vi i norsk rett. I forarbeidene til Barnevernloven § 4-21, om tilbakeføring av

---

¹¹ Geraldine Van Bueren side 564

¹² Geraldine Van Bueren side 562

¹³ Lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester

¹⁴ Kirsten Sandberg side 51

barn etter en omsorgsovertakelse, heter det at hensynet til barnets beste skal være det alminnelige utgangspunkt for vurderingen. Dette åpner for en individuell vurdering av hva som er det enkelte barns beste i den aktuelle situasjonen. Videre krever lovgiver at det skal kunne føre til ”alvorlige problemer” for at tilbakeføring skal nektes. Dette er et strengt krav, og det viser at lovgiver mener barnet i de fleste tilfeller bør tilbakeføres. Bakgrunnen for et slikt syn er blant annet det biologiske prinsipp.

Den norske Barnevernloven § 4-15 1.ledd sier at ved omsorgsovertakelse skal det legges vekt på foreldrenes religion og etnisitet ved valg av fosterfamilie.¹⁵ Dette er også slått fast i Barnekonvensjonen artikkel 20 (3). Barnevernloven ble endret i 2003 for å være i overensstemmelse med Barnekonvensjonen, som ble gjort til norsk lov gjennom Menneskerettsloven i 2003.¹⁶ Lovfestingen av dette kan kanskje være et viktig poeng for stabiliteten til barn ved kortere plasseringer. På den andre siden kan det virke noe merkelig at det skal legges vekt på dette for små barn i situasjoner hvor det kan bli snakk om langvarige plasseringer.

Barnekonvensjonen artikkel 3 (1) er en prinsipperklæring. Den sier at ved alle handlinger, ”actions”, i forhold til barn skal barnets beste være ”a primary consideration”. Her er altså hensynet et tolkningsprinsipp for resten av konvensjonen. Ordlyden ”a primary consideration” ble valgt i stedet for ”the primary” for å erkjenne at det er tilfeller hvor konkurrerende rettslige eller samfunnsmessige interesser har like stor eller større verdi enn barnets beste.¹⁷

Foreldrene skal i følge Barnekonvensjonen artikkel 3 ha barnets beste i tankene under oppfostringen av barnet. For mange sterkt religiøse eller ateistiske foreldre vil det være mest naturlig at de gir barna en oppvekst i tråd med sin egen overbevisning. Det vil i mange tilfeller følge av deres tro at de for eksempel skal døpe eller omskjære sine barn. Foreldrenes tolkning av hva som er barnets beste er subjektivt, og denne tolkningen vil

---

¹⁵ Lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester § 4-15, 1.ledd

¹⁶ Ot. Prp. Nr. 45 2002-2003 punkt 10.5

¹⁷ Geraldine Van Bueren side 563

påvirke barna i familiens dagligliv. Staten kan gjøre inngrep overfor foreldrene dersom deres utøvelse ikke stemmer overens med statens oppfatning av hva som er best for barnet. Selv om foreldrenes tolkning av hensynet kan stride mot statens syn skal det likevel veldig mye til for at staten griper inn. Det er mer eller mindre umulig for staten å fullt ut kontrollere hvordan foreldrene oppdrar sine barn.

Videre kan hensynet brukes som et moment i en skjønnsmessig vurdering. Som tidligere nevnt sier Barnekonvensjonen artikkel 3 (1) at hensynet til barnets beste skal være et hovedhensyn. I norsk rett finner vi en tilsvarende bestemmelse i Barnevernloven § 4-1 som sier at barnets beste skal ha avgjørende vekt i avgjørelser etter kapittel 4. Forutsetningen for at hensynet kommer til anvendelse er at bestemmelsen åpner for et hensiktsmessighetsskjønn. Dette innebærer at i de situasjoner hvor man kan velge mellom flere tiltak, eller hvor løsningen ikke er klar, skal man legge avgjørende vekt på hensynet til barnets beste. Forskjellen fra når hensynet er en del av tolkningen er at hensynet da er brukt for å hjelpe tolkninger. Ved skjønnssavgjørelser er selve tolkningsresultatene klare og man må veie flere hensyn opp mot hverandre for å finne det beste resultatet.

2.3 Foreldrenes generelle veiledningsrett og barnets "evolving capacities"

I det et nyfødt barn kommer til verden er det totalt avhengig av foreldrene, men denne totale avhengigheten avtar som regel etter hvert som barnet vokser opp. I løpet av oppveksten vil barnet utvikle seg til et modent og selvstendig tenkende voksent menneske. Denne gradvise utviklingen søkes ivaretatt av Barnekonvensjonen på flere måter.

Barnekonvensjonens artikkel 5, sammen med artikkel 18, gir staten plikt til å respektere foreldrenes ansvar til å oppdra sine barn. Artikkel 5 klargjør to begreper som er viktige for barnets rettigheter etter konvensjonen: foreldrenes "responsibilities" og barnets "evolving capacities".¹⁸ Artikkel 18 gjelder balanseforholdet mellom statenes plikt til å følge opp

---

¹⁸ Implementation handbook, 2002, side 85

foreldrene plikt overfor barna, og foreldrenes ansvar for barnets oppvekst og utvikling.¹⁹ Foreldrene har etter disse bestemmelsene et generelt ansvar for at barna kan virkeliggjøre de rettigheter konvensjonen fastsetter. Artikkel 5 klargjør forholdet mellom stat og familie hvor foreldrene har rollen som barnets fremste veileder. Ordlyden gir ikke foreldrene bare en rett, men også en plikt til å gi barnet "[...]appropriate direction and guidance[...]" i henhold til barnets "[...]evolving capacities[...]" . Dette innebærer at barnet er i fokus som rettighetsinnehaver, mens foreldrene skal hjelpe barnet i dets utøvelse av rettighetene. Artikkel 5 anerkjenner familiens sentrale rolle i barnets oppvekst, og dette er i tråd med at de fleste barn vokser opp i en eller annen form for familiekonstellasjon.

Statens rolle overfor barn blir på bakgrunn av artikkel 5 sekundær til foreldrenes rolle. Slik artikkel 5 uttrykker det skal staten respektere foreldrenes "[...] responsibilities, rights and duties[...]" for at barnets rettigheter etter konvensjonen overholdes. At staten i størst mulig grad ikke skal gripe inn i forholdet mellom foreldre og barn kommer også til uttrykk i artikkel 14 (2). Statlige inngrep i foreldrenes veiledningsrett i religiøse spørsmål kan bare skje dersom foreldrene ikke veileder barnet i takt med deres "evolving capacities" eller ivaretar barnets beste. Det skal mye til for at staten griper inn overfor foreldrene. Foreldrene har ansvaret og statene skal respektere deres vurderinger. Dessuten er foreldrenes oppdragelse av barna vanskelig for staten å kontrollere.

Som en naturlig følge av oppfostringsansvaret i artikkel 5 må foreldrenes ansvar balanseres mot barnets gradvise utvikling. Barnekonvensjonen artikkel 14 (2) sier at foreldrene har rett til å veilede sine barn på en måte som er "[...] consistent with the evolving capacities of the child". Synet på at barnet skal få mer autonomi ettersom det modnes har vært en anerkjent holdning lenge. Allikevel står foreldrenes rett til å bestemme over sine barn meget sterkt, og særlig den tradisjonelle paternalistiske holdningen er fremdeles framtrædende i mange stater. Dette er sannsynligvis også en viktig årsak til at mange stater har reservert seg mot bestemmelsene i både artikkel 12 og artikkel 14.

---

¹⁹ Implementation handbook, 2002, side 243

Barnekonvensjonen artikkel 12 (1) sier at barn skal ha rett til å bli hørt i forhold som angår dem. Det skal legges vekt på deres meninger avhengig av alder og modenhet.

Konvensjonen setter ingen nedre aldersgrense for når barns meninger skal vektlegges, men henviser til at barns gradvise utvikling skal tillegges ” [...]due weight in accordance with the age and maturity of the child”. Artikkelen er generell og i følge forarbeidene gjelder den også religiøse spørsmål.²⁰ Et hovedpoeng med denne artikkelen er at barnet anses som et aktivt rettighetssubjekt på linje med voksne. Et barn innehar følelser og meninger som anerkjennes som verdifulle. Denne bestemmelsen regulerer både forholdet innad i familien mellom foreldre og barn, og familiens forhold utad overfor staten. Det sier seg selv at forholdet innad i familien nærmest er umulig å kontrollere for staten, og overholdelsen av bestemmelsen er derfor i stor grad opp til foreldrene. Artikkelen innebærer ikke en rett for barnet til full selvbestemmelse, men den gir barnet en rett til å delta i avgjørelser som angår dem. Foreldrene skal respektere barnets utvikling og det innebærer at de gradvis skal få være med å bestemme over egne forhold.²¹

Artikkel 12 er et viktig bestemmelse for barns religionsfrihet. Under utarbeidelsen av Barnekonvensjonen artikkel 14 poengterte Finland at uttrykksfriheten beskyttet etter artikkel 12 også inkluderte religiøse ytringer. Lederen for arbeidsgruppen sa seg enig i dette og stadfestet at barns uttrykksfrihet etter artikkel 12 er en ”general provision”. I dette ligger det at den gjelder alle anliggender som omhandler barn.²²

Forholdet mellom artikkel 5, 12 og 14 er meget sentralt i forståelsen av hva en religionsfrihet for barn innebærer. Jeg vil derfor komme tilbake til disse artiklene flere steder senere i oppgaven.

Det er vanskelig å fastlegge når barna skal inkluderes i avgjørelser som omhandler dem selv. For at religionsfriheten etter artikkel 14 (1) skal ha en reell verdi bør det innebære at

---

²⁰ Sharon Detrick side 247, punkt 284

²¹ Implementation handbook, 2002 side160

²² Sharon Derick side 247

barn får full bestemmelsesrett på området når det er modent nok til å ta et begrunnet standpunkt.²³ Barns rett til å bestemme over seg selv skal derfor gradvis øke ettersom de utvikler seg. Barnekonvensjonen har ingen bestemmelse med klare aldersgrenser, men legger opp til at foreldrene vurderer dette ut fra barnets evner og utvikling. Dette skal først og fremst gjøres med barnets beste for øye. Staten kan derfra sette nærmere grenser for når slik med- og selvbestemmelse trer inn ved ulike avgjørelser, og dette er gjort i flere stater.

I Norge får barn full selvbestemmelsesrett i religiøse spørsmål når de fyller 15 år, men de skal få si sin mening allerede fra 12 års alder.²⁴ Generelt skal barn helt ned i 7 års alder høres i saker som omhandler dem, og ved 12 års alder skal det legges stor vekt på deres mening.²⁵ I forhold til undervisning i kristendoms-, religions og livssynskunnskap kan barn fra de er 15 år selv bestemme om de vil delta i dette faget.²⁶ Her ser en at norsk setter klarere bestemmelser for barn enn hva Barnekonvensjonen gjør.

I Polen må ungdomsskolen tilby religionsundervisning enten etter ønske fra foreldrene eller fra barnet selv fra 15 års alder.²⁷ I Sveits og Tyskland er alderen for religiøs selvbestemmelse satt til henholdsvis 16 og 14 år.²⁸

Barnekonvensjonen artikkel 12 og 14 (2) setter som nevnt ingen aldersgrense for når barnet skal få bestemme mer selv. Etter min mening er 12 års grensen i den norske Lov om trdomssamfunn god.²⁹ 12 år gamle barn er oftest modne nok til å vurdere hva religiøs undervisning innebærer og hvorvidt de ønsker å delta. Etter min mening bør barn i denne alderen heller ikke tvinges til å følge alle foreldrenes tradisjoner og ønsker, slik som for eksempel bruk av det religiøse hodeplagget "hijab". Ved denne alderen er de sannsynligvis i stand til å forme selvstendige meninger om hvem de er, og hvordan eller i hvilken grad de

---

²³ Lucy Smith side 212-213

²⁴ Lov om trdomssamfunn og ymist anna § 3

²⁵ Lov om Barn og foreldre § 31

²⁶ Lov 17.juli 1998 nr. 61 om grunnskolen og den videregående opplæringa § 2-4 siste ledd

²⁷ Law on educational system, September 7 1991

²⁸ Eva Brems side 30 punkt 61

²⁹ Lov om trdomssamfunn og ymist anna § 3

ønsker å gi uttrykk for sitt religiøse syn. En påtvunget klesdrakt vil da kunne få negative virkninger på barnet og vil ikke være i tråd med dets "evolving capacities". Noe av det viktigste i dette begrepet er nettopp at barnet selv får følelsen av å bestemme over deler av sitt liv ettersom det utvikler egne meninger og følelser på området.

Det er som nevnt både opp til stat og foreldre å vurdere barnets med- og selvbestemmelsesrett. Staten kan gjennom nasjonal lovgivning fastsette aldersgrenser, men oftest er dette en vurdering som foretas av foreldrene i hjemmet. Ettersom familien som en enhet står sterkt i menneskerettssammenheng skal det mye til for at staten griper inn i denne vurderingen. Både Europakonvensjonen artikkel 8 og Barnekonvensjonen artikkel 5 og 14 viser at familiens sentrale rolle overfor barnet er høyt verdsatt.

3 Generelt om religionsfrihet

3.1 Begrepet religionsfrihet

Frihet for tanke, samvittighet, religion eller overbevisning står for mange i en særstilling blant menneskerettighetene.³⁰ Dette er en grunnleggende frihet for mennesker, og deler av den er umulig å kontrollere. Vi har alle en eller annen form for indre mening eller overbevisning av en filosofisk eller religiøs art, og slik har det sannsynligvis vært til alle tider. Nettopp dens grunnleggende karakter gjør den til en av de viktigste rettighetene. Mange hevder at den er selve grunnlaget for de andre rettighetene.³¹ Videre er dette en av de rettigheter som det er flest konflikter rundt. Religion har i lang tid vært en av årsakene eller begrunnelsen for misbruk av menneskerettigheter og voldelige konflikter. Slik sett er den en av de rettighetene som skaper behov for andre menneskerettigheter.³² Det er bare å skru på nyhetene så ser man eksempler på at religion svært ofte er en del av en konflikt, for eksempel i Irak, Nord-Irand, Indonesia med flere. Dette kom også tydelig fram etter terrorbombene i New York 11. September 2001. Så lenge den enkelte holder sin overbevisning for seg selv oppstår det sjelden problemer. Det er gjerne i sammenheng med den ytre manifestasjon det blir konflikter. Mellom ytringsfrihet og religionsfrihet er det en nær sammenheng.³³ Religionsfriheten forutsetter ikke bare evnen til å inneha en tro, men også en rett til å kunne gi uttrykk for den. Allikevel legger religionsfriheten visse begrensinger på ytringsfriheten blant annet for å respektere andre rettigheter.

De sentrale internasjonale bestemmelsene er Verdenserklæringen om menneskerettighetene av 10. desember 1948 artikkel 18, FNs internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter artikkel 18, FNs konvensjon om avskaffelse av alle former for

---

³⁰ Njål Høstmælingen, Internasjonale Menneskerettigheter, Universitetsforlaget 2003, side 237

³¹ Høstmælingen side 237

³² Høstmælingen side 237

³³ Statsforfatningen i Norge, Johs. Andenæs, Tano Aschehoug 1998 side 338

rasediskriminering 7. mars 1966 artikkel 5 og FNs konvensjon om barns menneskerettigheter 20. november 1989 artikkel 14.

Videre finner vi også regionale menneskerettighetskonvensjoner slik som Europarådets konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter 4. november 1950 artikkel 9, Den Amerikanske konvensjonen om menneskerettigheter 22. november 1969 artikkel 12, Den Afrikanske konvensjonen om beskyttelse av menneske og folkerettigheter 26. juni 1981 artikkel 8.³⁴ Til sammen utgjør disse den rettslige beskyttelsen av individers frihet til tanke, samvittighet og religion.

3.2 Europakonvensjonen

Europakonvensjonen ble vedtatt 4. november 1950, og artikkel 9 (1) fastslår at enhver skal ha tanke-, samvittighets- og religionsfrihet. Det følger uttrykkelig av ordlyden at dette innebærer både retten til å ha og å skifte religion eller overbevisning. Videre omfattes også uttrykkelig retten til å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning. I dette ligger retten til å tilbe, undervise, praktisere og etterleve sin religion.³⁵ Skillet mellom privat eller indre religion og dens utvendige eller offentlige uttrykksformer er viktig. Det er bare den ytre delen av religionsfriheten myndighetene kan kontrollere og hvor staten har adgang til å sette begrensinger. Dette følger av artikkel 9 (2). I følge denne bestemmelsen kan den religionsfriheten som uttrykkes begrenses enten ved lov, eller det som er nødvendig "[...]in a democratic society in the interest of public safety, for the protection of the rights and freedom of others."

Man kan dele inn bestemmelsen på denne måten: religionsfriheten gjelder både alene og i fellesskap, det offentlige og det private og til slutt den passive og den aktive delen av en religion eller overbevisning.³⁶ Når det gjelder barns religionsfrihet oppstår spesielle

---

³⁴ Erik Møse, Menneskerettigheter, 2002, side 439

³⁵ Møse, side 440

³⁶ Njål Høstmælingen, Internasjonale Menneskerettigheter, Universitetsforlaget 2003, side 239-240

forhold. Det offentlige rom er likt både for barn og voksne, men det private er ikke helt likt. For barn er det private rom innad i hjemmet et sted hvor deres frihet prøves opp mot foreldrenes oppfostringsansvar. Det er ikke gitt at hjemmet innbyr til en total religiøs frihet for barn, spesielt hvis dette innebærer en utøvelse som strider mot foreldrenes overbevisninger. Jeg kommer tilbake til dette spørsmålet senere.

Europakonvensjonen artikkel 9 (1) bruker ordene ”religion or belief”, og dette er et vide begreper. Spørsmålet blir da hva som ligger i disse. Det foreligger ingen offisiell definisjon av hva uttrykkene innebærer, men i en meget kjent sak for Den Europeiske Menneskerettsdomstolen, heretter kalt EMD, ble dette diskutert og utdypet. Kokkinakis v. Hellas gjaldt et medlem av Jehovas Vitner som misjonerte overfor sine naboer i deres hjem.³⁷ Av greske domstoler var han blitt dømt på bakgrunn av denne misjoneringen. EMD uttalte at ordlyden i artikkel 9 (1) skal tolkes meget vidt og innebærer enhver form for religiøs, ateistisk og agnostisk overbevisning. EMD fastslo at det er en grunnleggende del av religionsfriheten å kunne uttrykke egen religiøs overbevisning. Domstolen fastslo også at retten til å uttrykke sin religion innbar en rett til å forsøke å overbevise sin nabo gjennom undervisning eller misjonering. Greske domstoler hadde dermed gjort et inngrep i retten etter artikkel 9 (1). Spørsmålet var da om unntakene i artikkel 9 (2) kunne komme til anvendelse. Domstolen fant at inngrepet var hjemlet i lov, og at det hadde et legitimt formål; å beskytte andres rettigheter og friheter. Dette inngrepet var derimot ikke nødvendig i et demokratisk samfunn, og unntaket kunne ikke brukes. Domstolen fastslo at grensen for hva som var tillatt måtte gå ved utilbørlig trospåvirkning, proselytisme, og dette var ikke tilfellet i den aktuelle saken. EMD konstaterte dermed at det forelå brudd på artikkel 9 (1).

Retten til å ha eller skifte religion er uten begrensninger. Denne retten innebærer et forbud mot indoktrinering fra statens side. I saken Angeloni v. Sverige ble dette fastslått av Den Europeiske Menneskerettskommissjonen, Europakonvensjonens klageorgan forut for EMD,

---

³⁷ Kokkinakis v Hellas A260-A (1993)

heretter kalt kommisjonen.³⁸ Saken gjaldt klage over tvungen religionsundervisning i forhold til klagerens datter, da begge var ateister. Spørsmålet var om datterens rettigheter etter artikkel 9 (1) var krenket på grunn av indoktrinering fra statens side. Kommisjonen fant at hun bare hadde deltatt i en mindre del av undervisningen, og at hun i praksis var blitt undervist i andre emner under religionstimene. Hun var heller ikke blitt tvunget til å delta i religiøs tilbedelse eller blitt utsatt for noen religiøs indoktrinering. Klagen ble avvist som åpenbart ugrunnet.

Et særlig spørsmål er statskirkeordninger, slik som vi har i Norge. Dette spørsmålet var oppe i saken *Darby v. Sverige*.³⁹ Klageren var en finsk statsborger som arbeidet i Sverige og derfor var skattepliktig der. Dette innebar at han måtte betale særskatt til den Svenske lutherske kirken. Kommisjonen fant det ikke nødvendig å bruke artikkel 9 (1) da det allerede forelå krenkelse etter Tilleggsprotokoll 1 artikkel 1 sammenholdt med artikkel 14. Kommisjonen uttalte likevel at statskirkeordningen i seg selv ikke er konvensjonsstridig. Derimot må det stilles tilstrekkelige garantier for å sikre den enkeltes religionsfrihet for å være forenelig med artikkel 9(1). I Norge innebærer statskirkeordningen at foreldre som døver sine barn plikter å oppdra dem i den evangelisk-lutherske tro.⁴⁰

Religionsfriheten i et fellesskap er et sentralt element i artikkel 9 (1). Selv om artikkelen er formulert som en individuell rettighet utelukker dette ikke nødvendigvis at fellesskap også vernes.⁴¹ Dette innebærer at rettighetene etter artikkel 9 (1) kan påberopes både av individer og fellesskap, slik som trossamfunn av forskjellige slag. Kommisjonen var tidligere kritisk til at slike fellesskap var beskyttet etter Europakonvensjonen, men etter hvert er fellesskap ansett å være beskyttet. Graden av beskyttelse avhenger av hvor sentralt fellesskapet er for de troende.⁴² Videre er det også avhengig av hvor sårbart det enkelte individ er i forhold til myndighetene, og hvor viktig rettigheten er for samfunnet. Det er et

---

³⁸ *Angeleni v. Sverige*, Application No. 10491/83

³⁹ *Darby v. Sverige*, Application No.187/90

⁴⁰ Norges Grunnlov § 2

⁴¹ Høstmælingen side 241

⁴² Høstmælingen side 241

krav om at den virksomhet fellesskapet ønsker beskyttet virkelig har en reell tilknytning til den aktuelle religionen eller overbevisningen. Dette kom fram blant annet i *X and Church of Scientology v. Sweden*.⁴³ Saken gjaldt et kirkesamfunn som annonserte for et produkt de hadde funnet opp, og spørsmålet var hvilket formål eller tilknytning denne annonseringen hadde til det religiøse aspektet av fellesskapet. Kommisjonen fant at virksomheten hovedsakelig hadde et kommersielt formål som ikke kunne knyttes til det religiøse aspektet av kirkesamfunnet og var dermed ikke beskyttet av artikkel 9 (1). Denne avgjørelsen er illustrerende for et synspunkt som ofte har vært anvendt av konvensjonsorganene.⁴⁴ Selv om artikkel 9 (1) beskytter retten til å gi uttrykk for sin religion beskyttes ikke enhver handling som er begrunnet i eller inspirert av denne overbevisningen. Grensen trekkes mot de rent idealistiske eller forretningsmessige fellesskapene hvor religionen ikke er bakgrunnen for den handling det ønskes beskyttelse for.

Hva som faller inn under begrepet "belief" beror på en konkret vurdering. Et eksempel på hva som faller utenfor bestemmelsen kom fram i den såkalte belgiske språksaken.⁴⁵ Spørsmålet var om en overbevisning hvor man foretrakk et språk framfor et annet falt innunder artikkel 9(1), da denne var påberopt. EMD anvendte ikke artikkel 9 og viste dermed at denne overbevisningen falt utenfor. En ting som er klart er at dette uttrykket dekker meget vidt, og inkluderer også retten til å ikke tro. I *Arrowsmith v. UK* ble det slått fast at også passifisme faller inn under begrepet "belief".⁴⁶ Klageren var straffet for å ha delt ut anti-militaristiske flygeblader. Kommisjonen anså pasifisme som en filosofisk syn som var dekket av artikkel 9 (1), men utdelingen ble ansett for å være en politisk handling som ikke var dekket av artikkel 9 (1).

Artikkel 9 (2) inneholder en unntaksbestemmelse i forhold til hva artikkel 9 (1) beskytter. Dersom alle de kumulative vilkårene er oppfylt kan staten gjøre inngrep. Unntaksbestemmelsen gjelder bare i forhold til den utøvende siden av religionsfriheten.

---

⁴³ *X and Church of Scientology v. Sverige* Application No. 7805/77

⁴⁴ Møse side 442

⁴⁵ *Belgian Linguistic Case* Application No. 6/68

⁴⁶ *Arrowsmith v Storbritannia* Application No. 7050/75

Dette betyr at den indre delen av friheten gjelder ubetinget. Grunnen til dette er at problemene vanligvis oppstår i det religionsfriheten manifesterer seg utad gjennom ytring, forsamling, forening, handling, passivitet eller annet.⁴⁷ Man må først konstatere at det foreligger en krenkelse av religionsfriheten i artikkel 9 (1). Dersom det er tilfellet kan eventuelt artikkel 9 (2) begrunne at inngrepet var legitimt.

Artikkel 9 (2) krever at statlige inngrep har hjemmel i lov. Deretter kreves det at inngrepet er nødvendig i et demokratisk samfunn, og dette innebærer at det må være forholdsmessighet mellom mål og middel. Dette er i seg selv et forbud mot vilkårlighet. Til slutt følger en oppramsing av de formål som kan begrunne et inngrep:” [...] public safety, for the protection of public order, health and morals, or for the protection of the rights and freedom of others.” Denne oppregningen er uttømmende.

Første tilleggsprotokoll artikkel 2 hjemler foreldrenes rettigheter når det gjelder barns utdanning.⁴⁸ Den sier at de funksjoner staten tar på seg vedrørende dette skal utøves med respekt for foreldrenes religiøse og filosofiske overbevisning. Det er altså foreldrene som har det primære ansvaret for barnets filosofiske og religiøse utvikling og utdanning.

Alle disse bestemmelsene må sees i lys av den tid de ble til. Ønsket i etterkrigstiden var først og fremst å hindre statlig indoktrinering, og herunder sikre respekt for egen religion og overbevisning. Spørsmålet om barns selvstendighet var lite fremme, og det er ikke noe som tyder på at det var en mening å regulere forholdet mellom foreldre og barn. Det er heller ingen praksis fra EMD som uttrykkelig tar stilling til barns rettigheter dersom disse er i strid med foreldrenes.

---

⁴⁷ Høstmølingen side 247

⁴⁸ Protocol to the Convention of the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 4 November 1950, 20 March 1952

3.3 FN konvensjonen om sivile og politiske rettigheter

SP ble vedtatt av FNs generalforsamling 16. desember 1966. Den trådte i kraft 23. mars 1971 som en følge av at 35 stater var bundet slik artikkel 49 krever. Det er to valgfrie tilleggsprotokoller tilhørende konvensjonen. Den første, som gjelder individuell klagerett, ble lagt fram til undertegning samtidig med konvensjonen selv. Den andre protokollen av 15. desember 1989 om opphevelse av dødsstraff trådte i kraft i 1991.⁴⁹

Selve tilsynssystemets oppbygning i SP finner man i konvensjonens del IV, som inneholder artiklene 28 – 45. Av artikkel 28 følger at konvensjonen oppretter en Menneskerettskomité som skal føre tilsyn med at statene overholder sine forpliktelser etter konvensjonen.

I følge artikkel 40 plikter statene å avgi rapporter om de tiltakene de har truffet for å gjennomføre rettighetene som følger av konvensjonen, og om den fremgangen som er gjort i forhold til iverksettelsen av konvensjonens rettigheter. Rapportene skal sendes inn ett år etter at konvensjonen trår i kraft for en stat og senere hvert femte år. Selve behandlingsmåten følger av både konvensjonen og er senere presisert gjennom retningslinjer.

Det er bare stater som er ansvarlige etter konvensjonen, jfr. tilleggsprotokollen artikkel 1 annen setning. Siden klageordningen er frivillig er det bare mulig for individer å rette klager mot en stat som har sluttet seg til denne ordningen. Komiteens uttalelser i forbindelse med klager er ikke rettslig bindende, noe som kommer tydelig fram av språkbruken i tilleggsprotokollen. Her brukes ord som henvendelse, synspunkter og behandle i stedet for klage, dommer og avgjøre. Dette er en bevisst språkbruk og her ligger det en forskjell fra systemet i Europakonvensjonen.⁵⁰ Komiteens stil og arbeidsmåte kan likevel gi inntrykk av at dens avgjørelser er rettslig bindende. Et annet spørsmål er i hvilken grad statene etterlever deres anbefalinger. Det er klart at en uttalelse fra FNs menneskerettskomité setter et politisk og sosial press på staten.

---

⁴⁹ Møse side 132

⁵⁰ Høstmølingen side 362

I følge artikkel 2 er det enkeltindivider som ” [...]hevder å være utsatt for en krenkelse[...] ” som har rett til å klage. For barn er det foreldrene som utøver denne retten på barnas vegne, og man kan spørre seg om det er barna eller foreldrene som i mange tilfeller følger seg krenket.

SP artikkel 18 (1) er hjemmelen for religionsfrihet etter konvensjonen. Subjektet etter bestemmelsen er ”enhver”, og det innebærer at barn er inkludert. SP artikkel 18(1) er nesten likelydende med Europakonvensjonen artikkel 9(1). Innholdet, og dermed tolkningen av disse bestemmelsene, er mer eller mindre sammenfallende. Begrepene som brukes i begge bestemmelsene er upresise og favner vidt. Dette betyr at praksis fra EMD og FNs menneskerettighetskomité klargjør innholdet.

Artikkel 18(1) sier at innholdet i religionsfriheten innebærer retten ”[...]to have or to adopt a religion or belief[...]”. Det følger av FNs menneskerettskomité’s generelle kommentar om religionsfriheten at retten til å skifte sin religion også er omfattet av bestemmelsen.⁵¹ Ordet ”religion” kan bety både tro og overbevisning, mens ”belief” også kan bety overbevisning av en mer filosofisk eller praktisk art. FNs menneskerettighetskomité uttaler at artikkel 18(1) inkluderer alle kjente og nye teistiske, ikke-teistiske og ateistiske trosretninger, på samme måte som den beskytter retten til å ikke tro.⁵²

Retten til å bekjenne eller anta en religion eller overbevisning er beskyttet uten betingelser. FNs menneskerettskomité presiserer i sin generelle kommentar at ”[...]it does not permit any limitations whatsoever[...]” på tankefriheten, samvittighetsfriheten og den passive delen av religionsfriheten. Statsreligioner og/eller statskirkeordninger kan i prinsippet være i strid med kravet om at religionsfriheten skal være reell og ikke ideell.⁵³ FNs menneskerettsskomité har likevel godtatt statsreligioner, men krever at statene likestiller religionene ved hjelp av for eksempel ulike støtteordninger. Det vesentlige er at det ikke

---

⁵¹ HRC General Comment No 22 1993 Para 5

⁵² HRC General Comment No 22 1993 Para 5

⁵³ Høstmølingen side 242

fører til noen diskriminering av de som ikke bekjenner seg til statsreligionen: "[...]shall not result in any impairment[...]"⁵⁴

Videre innebærer religionsfriheten en rett til å gi uttrykk for sitt syn. Dette følger av ordet "manifest". Uttrykkene kan komme i mange former, og bestemmelsen nevner noen eksempler på hva dette kan innebære. Denne oppregningen er ikke uttømmende.⁵⁵

For det første nevnes "worship", og i det ligger det ritualer, kulter eller seremonier som gir et direkte uttrykk for en overbevisning. Det innebærer også de midlene som skal til for å gjennomføre dette, slik som bygninger, bilder med mer.

Det neste er "observance" som gjelder utøvelsen og overholdelsen av skikker. Dette innebærer mange forskjellige ting, blant annet matvaner, klesstil, hår, hodeplagg, smykker med mer. "Teaching" er det neste eksempelet. Det innebærer all form for undervisning, opplæring og formidling.⁵⁶ Til slutt nevnes "practise" som er et noe mer vagt ord. Dette innebærer drift og etablering av institusjoner, produksjon av opplysningsmateriell, overholdelse av hviledager med mer.⁵⁷ Et viktig element ved utøvelsen av religionsfriheten er for mange misjonering. Det omfattes av ordlyden, men myndighetene kan avskjære for inngripende aktivitet gjennom både artikkel 18(2) og (3).⁵⁸ Hvorvidt dette er tilfellet vil være avhengig av statenes skjønn.

I artikkel 18(2) nedlegges det et forbud mot tvang som kan innskrenke friheter etter 18 (1). I dette ligger det både et forbud mot indoktrinering fra staten tilsvarende Europakonvensjonen artikkel 9(1), og en plikt for myndighetene til å beskytte individer mot for intens eller truende påvirkning. Dette vil innebære et forbud mot tvang fra foreldre overfor barn. Dette vil stride mot individenes religionsfrihet. Tvang er i denne sammenheng vidtrekkende og dekker fysisk, psykisk, direkte, indirekte, positive og negative påvirkninger.⁵⁹ I FNs Menneskerettskomité's generelle kommentar utdyper

---

⁵⁴ HRC General Comment No 22 1993 Para 9 og Para 10

⁵⁵ Høstmælingen siden 243

⁵⁶ Høstmælingen side 244

⁵⁷ Høstmælingen side 244

⁵⁸ Høstmælingen side 244-245

⁵⁹ Høstmælingen side 242

komiteen hva som ligger i denne bestemmelsen. Noen eksempler er”[...]restricting access to education, medical care, employment[...]”.⁶⁰

Artikkel 18(3) inneholder unntaksbestemmelsen for den utøvende delen av religionsfriheten på samme måte som Europakonvensjonen artikkel 9(2). Dersom det er konstatert at det foreligger et brudd på artikkel 18(1) kan de kumulative vilkårene i artikkel 18(3) legitimere inngrepet. I følge FNs Menneskerettskomité skal disse vilkårene tolkes strengt.

Til slutt i artikkel 18(4) hjemles foreldrenes rett til å sikre sine barns religiøse og moralske oppdragelse. Her forplikter statene seg til å respektere foreldrenes valg av religiøs veiledning for barn. FNs Menneskerettskomité fastslår at denne retten ikke er til hinder for at offentlige skoler underviser i religion og etikk. Vilåret er at denne undervisningen foregår på en ”neutral and objective way”. Foreldrenes rett henger sammen med retten en har til å ”[...] teach a religion or belief stated in article 18.1[...]”⁶¹ Dersom undervisningen innebærer en opplæring i en spesiell religion eller tro vil dette stride mot bestemmelsen.

3.4 Barnekonvensjonen

Artikkel 14(1) er hjemmelen for tanke-, samvittighets- og religionsfrihet. Artikkelen hadde en vanskelig fødsel fordi det var vanskelig å finne en løsning alle deltakere i utarbeidelsesprosessen kunne enes om. For det første var mange helt i mot religionsfrihet for barn i seg selv, og enda flere mente at foreldrenes veiledningsrett måtte komme klart fram. Resultatet ble et kompromiss, hvor selve friheten er formulert i 14(1), mens foreldrenes veiledningsrett er hjemlet i 14(2). Artikkel 14 (3) er hjemmelen for statenes mulighet til å gjøre inngrep i religionsfriheten.

Artikkel 14(1) lyder som følger:”State parties shall respect the right of the child to freedom of thought, conscience and religion.” Barnekonvensjonen er sammen med Konvensjonen

---

⁶⁰ HRC General Comment No 22 1993 Para 5

⁶¹ HRC General Comment No 22 1993 Para 6

mot rasdiskriminering alene om å ha rettigheter formulert ut fra statenes plikt, og ikke individenes rett.⁶² Det følger av formålet med konvensjonen å pålegge konvensjonsstatene at de respekterer barns rettigheter etter konvensjonen. Det er klart at statene ikke kan hindre barn i å oppnå rettighetene etter artikkel 14 med mindre det følger av begrensningene etter konvensjonens artikkel 14 (3). I ”respect” ligger, foruten kravet om ikke å hindre utøvelsen av barnekonvensjonens rettigheter, en plikt for statene å følge opp at barn faktisk beskyttes av disse. Videre innebærer respekt fra statenes side at de ikke innskrenker konvensjonens bestemmelser unødig og at de ikke utsetter barn for tvang som vanskeliggjør utbytte av rettighetene. Jeg kommer tilbake til tolkningen av artikkel 14 (1) senere.

Artikkel 14 punkt 2 lyder: ”State parties shall respect the rights and duties of the parents and, when applicable, legal guardians, to provide direction to the child in the exercise of his or her right in a manner consistent with the evolving capacities of the child.” Denne bestemmelsen konstaterer foreldrenes veiledningsrett- og plikt i forbindelse med barns rett til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet. Dette er en naturlig følge av foreldrenes ansvar for å oppdra sine barn som følger av konvensjonens artikkel 18. Trekantforholdet stat, foreldre og barn kommer fram ved tolkningen av denne artikkelen, og jeg kommer tilbake til det senere.

Artikkel 14(3) hjemler de unntak som kan begrunne et inngrep i religionsfriheten. Det er som tidligere nevnt kun den ytre og aktive delen av religionsfriheten som omfattes av unntakene, ellers så gjelder friheten ubegrenset. Ordlyden i denne bestemmelsen er identisk med SP artikkel 18 (3), og tolkningen er langt på vei sammenfallende med denne.

Artikkel 30 sier barn som tilhører etniske, religiøse eller språklige minoriteter ikke skal diskrimineres enten som gruppe eller enkelt individer. I dette ligger at barn tilhørende slike grupper skal ha rett til å uttrykke sin tilhørighet, som ved å gi uttrykk for sin religion. Det er et stort problem mange steder i verden at minoriteter diskrimineres, og bestemmelsen er viktig da den gir minoritetsbarn et særlig vern ved siden av artikkel 14.

---

⁶² International Convention on the Elimination on All Forms of Racial Discrimination art 5

3.4.1 Betydningen av reservasjoner

Barnekonvensjonen artikkel 14 er en av de bestemmelsene som flest stater har reservert seg mot.⁶³ Dette innskrenker i mange tilfeller barns religionsfrihet, og hvordan Barnekomiteen forholder seg til reservasjoner av en såpass viktig menneskerettighet er derfor viktig å klargjøre.

Internasjonalt samarbeid består i å anerkjenne viktige menneskelige verdier, men veien fram til en eventuell rettslig beskyttelse er konfliktfylt. Det er sannsynligvis et urealistisk mål å oppnå full enighet om alle deler av en avtale, konvensjon eller traktat. En del av problemet i forhold til etableringen av internasjonale rettslige avtaler er statenes vegring mot å binde sin nasjonale suverenitet. Dette er noe av bakgrunnen for at man tillater at stater reserverer seg mot visse deler av en konvensjon, slik at konvensjonen i sin helhet oppnår større oppslutning, og derav innflytelse på de områder den skal beskytte.

Vienna Convention on the law of treaties 1969, heretter kalt Wienkonvensjonen, artikkel 19 sier at reservasjoner er tillatt med mindre konvensjonen selv enten forbyr det, bare tillater særskilte reservasjoner eller dersom reservasjoner strider mot konvensjonens ” [...] object and purpose [...] ”. Barnekonvensjonen artikkel 51 tillater reservasjoner med mindre de strider mot konvensjonens ” [...] object and purpose [...] ”.

En typisk reservasjon kommer fra Marokko: ”The Kingdom of Morocco, whose Constitution guarantees to all the freedom to pursue his religious affairs, makes a reservation to the provisions of article 14, which accords children freedom of religion, in view the fact that Islam is the State religion.”⁶⁴ Her sies det litt motstridende at Marokkos grunnlov garanterer alle en frihet til å følge sin religiøse overbevisning, men samtidig reserverer de seg mot artikkel 14 med den begrunnelse at Islam er den offisielle statsreligionen. De fleste land som har Islam som statsreligion har reservert seg mot artikkel 14, men også andre stater med en sterk religion har gjort dette. Vatikanstaten har

---

⁶³ Lucy Smith 2004 side210

⁶⁴ Reservasjoner og Deklarasjoner, elektronisk dokument

reservert seg mot artikkel 14 på bakgrunn av foreldrenes rett til å oppdra sine barn i den katolske tro.⁶⁵ Formålet med konvensjonen er ikke nødvendigvis særskilt å gi barn en religionsfrihet, men å styrke deres menneskerettigheter generelt. En konkret reservasjon mot artikkel 14 vil ikke stride mot konvensjonens "object and purpose". Stater som har tatt en slik reservasjon, er ikke bundet av artikkel 14.

Barnekonvensjonen artikkel 12 gir barn en rett til å uttale seg før det fattes avgjørelser ved forhold som omhandler dem. Det fremgår av forarbeidene til Barnekonvensjonen at dette også innebærer religiøse spørsmål.⁶⁶ Artikkel 13 gjelder ytringsfriheten og omfatter også religiøse ytringer. Slik sett kan man gi barnet religiøse rettigheter gjennom andre artikler. De statene som har reservert seg mot artikkel 14 vil likevel kunne være bundet av de andre artiklene, med mindre de har reservert seg mot dem også.

Flere stater har reservert seg såpass generelt at de rammer alle bestemmelsene som strider mot religiøs lovgivning. Et slikt eksempel er reservasjonen fra Saudi Arabia: "The Government of Saudi Arabia enters reservations with respect to all such articles as are in conflict with the provisions of Islamic law"⁶⁷

Formålet til Barnekonvensjonen er, slik det står i preambelet, å styrke barns menneskerettigheter slik de er fastsatt i andre menneskerettserklæringer. Konsekvensen av slike vidtgående reservasjoner er at barn ikke blir beskyttet i det hele tatt. Dersom barn ikke fullt ut er beskyttet etter for eksempel SP og Europakonvensjonen når det gjelder religionsfriheten, betyr det at de ikke innehar en grunnleggende menneskerettighet. Siden stater så konsekvent reserverer seg mot bestemmelser med et slikt innhold, og åpenbart har en statsorganisering som ikke tillater religionsfrihet, selv for voksne, er det klart at det ikke kan eksistere en internasjonal sedvane som hjemler religionsfrihet for barn. Konsekvensen av staters generelle reservasjoner er at barn i disse landene ikke innehar en religionsfrihet i

---

⁶⁵ Reservasjoner og Deklarasjoner, elektronisk dokument

⁶⁶ Sharon Detrick side 247, punkt 284

⁶⁷ Reservasjoner og Deklarasjoner, elektronisk dokument

det hele tatt. Det må være rimelig klart at slike reservasjoner strider mot formålet og meningen med konvensjonens artikkel 51 og Wienkonvensjonen artikkel 19 (3).

Barnekomiteen har ikke formelt kjent disse reservasjonene ugyldige. Den har bare kommentert statenes overholdelse av flere artikler som dekkes av reservasjonen, og det betyr at komiteen velger å se bort fra reservasjonen. Et eksempel på dette er Barnekomiteens ”concluding remarks” i forhold til Saudi Arabia.⁶⁸ For det første uttaler komiteen at staten bør revurdere sin reservasjon da den anses å være i strid med både artikkel 51 og Wienkonvensjonen artikkel 19. I forhold til artikkel 12, som vil kunne stride mot islamsk lov, uttaler komiteen at: ”[...]it is concerned that traditional attitudes towards children in society, in particular towards girls, limit the right to express their views and to have them taken into account, especially within the family, schools and media”.⁶⁹

3.5 Norsk nasjonal rett

Kongeriget Norges Grundlov av 17.mai 1814, heretter kalt GrL., § 2 sier at alle innbyggere skal ha rett til fri religionsutøvelse. Herunder omfattes retten til å ha en religion og å utøve sin religion.⁷⁰ Dette tilsvarer både Europakonvensjonen, SP og Barnekonvensjonen. Denne friheten gjelder også et ikke religiøst livssyn, selv om dette ikke følger av lovteksten. Det innebærer ikke bare retten til å dyrke Gud på sin egen måte, men også retten til å danne organisasjoner, holde møter og misjonere sitt syn for andre. Denne friheten er derimot ikke ubegrenset. Grunnlovsretten går ikke så langt at den blir et unntak i forhold til lover som regulerer individers atferd, og som ikke har noe med religion å gjøre. Lovgivingen kan for eksempel sette et forbud mot rituell slakting som lovgiver anser som dyreplageri.⁷¹

GrL.§2 andre ledd konstaterer at Den evangelisk-lutherske tro er statens offentlige religion. Den absolutte religiøse frihet krever at alle religioner er likestilt. Selve statskirkesystemet i

---

⁶⁸ CRC Concluding Observations: Saudi Arabia, CRC/C/SAU/CO/2 punkt 8

⁶⁹ CRC Concluding Observations: Saudi Arabia, CRC/C/SAU/CO/2 punkt 36

⁷⁰ Andenæs 1998 side 339

⁷¹ Andenæs 1998 side 339

seg selv kan ikke forenes med dette, men mye er gjort for å skape en likestilling.⁷² Det viktigste området for eventuell religiøs forskjellsbehandling er nå skolen, som jeg vil komme tilbake til senere.

Grl.§110 c første ledd er en generell bestemmelse om menneskerettighetenes stilling i norsk rett. Den stadfester statens plikt til å ”respekttere og sikre” menneskerettighetene. Bestemmelsen er en prinsipperklæring fra statens side, og innholdet av bestemmelsen beror på en konkret tolking.⁷³ Det er allikevel klart at bestemmelsen legger bånd på lovgivningsmyndighetene. Det betyr at en lov i strid med menneskerettighetene vil være grunnlovsstridig. Bestemmelsen i seg selv gjør ikke internasjonale menneskerettighetskonvensjoner til en del av Grunnloven. Grl.§110 c andre ledd bestemmer derimot at det skal fastsettes i formell lov hvordan konvensjoner skal gjennomføres i norsk rett.

Norsk rett bygger på et dualistisk prinsipp. Den tradisjonelle læren om dette prinsippet sier at folkeretten og norsk rett utgjør to uavhengige rettssystemer. Konvensjoner regjeringen ratifiserer blir ikke automatisk en del av norsk rett. Disse må inkorporeres for å bli det. Som utgangspunkt skulle en da anta at norsk rett gikk foran ved motstrid med konvensjonen. Dette var ikke tilfellet på grunn av det såkalte presumsjonsprinsippet, hvor norsk rett i tvilstilfeller ble presumert til å være i samsvar med folkeretten.

I 1999 kom Menneskerettsloven, og § 3 sier uttrykkelig at bestemmelsene i konvensjoner og protokoller som nevnt i § 2 skal gå foran bestemmelser i annen nasjonal lovgivning.⁷⁴ Loven løser likevel ikke tolkningsproblemer for å finne eventuell motstrid, og dette må fremdeles løses på bakgrunn av tradisjonelle norske rettskildefaktorer. Da loven ble vedtatt gjaldt den Europakonvensjonen med tilleggsprotokoller, SP og ØSK. Barnekonvensjonen ble tilføyd i 2003.

---

⁷² Lov av 13. juni 1969 nr. 25 om trdomssamfunn og ymist anna, Lov av 12. juni 1981 nr. 64 om tilskott til livssynssamfunn.

⁷³ Andenæs 1998 side 318

⁷⁴ Lov 21. mai nr. 30 1999 om styrking av menneskerettighetens stilling i norsk rett

Siden Europakonvensjonen, ØSK, SP og Barnekonvensjonen er å anse som norsk lov innebærer det at reglene kan påberopes i rettssaker og saksbehandling for det norske rettssystem. En meget kjent dom illustrerer blant annet dette. KRL- fagsaken gjaldt gyldigheten av et vedtak.⁷⁵ Foreldrene hadde fått adgang til søknader om fullstendig fritak for sine barn fra kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering, heretter kalt krl-faget. Spørsmålet var om krl-faget med begrenset rett til fritak, var i strid med religionsfriheten. Åtte foreldre par og Human- Etisk forbund anla sak mot staten, men tapte i alle instanser. Saken var i stor grad anlagt som en menneskerettssak da foreldrenes oppdragelsesrett ikke hadde direkte paralleller i norsk lovgivning for øvrig.⁷⁶ Den begrensede retten til fritak ble av Høyesterett ikke funnet å stride mot de påberopte konvensjonsbestemmelsene. Høyesterett uttalte i den forbindelse at selv om undervisningen skal foregå på en objektiv og ikke indoktrinerende måte, så betyr det ikke at dette må skje i form av en forholdsmessig fordeling mellom de forskjellige religionene eller overbevisningene.⁷⁷ Høyesterett fant at konvensjonenes krav om at undervisningen skal være objektiv, kritisk og pluralistisk ikke var til hinder for en obligatorisk undervisning i religion og livssyn. Det var heller ikke i strid med konvensjonene at en religion får en mer dominerende plass begrunnet i en stats kultur, historie og tradisjoner. Det vesentlige var at Opplæringslova § 2-4 fastslår at faget skal være et ordinært skolefag, og forarbeidene viser at det skal være et kunnskapsfag, da det skal være nøytralt og ikke forkynnende.^{78 79} Dette er også uttrykkelig sagt i Opplæringslova § 2-4 andre ledd.

Som følge av denne dommen splittet foreldreparene seg i to grupper, og anla sak for henholdsvis FNs menneskerettighetskomité og EMD. Fire par og deres barn gikk til FNs menneskerettighetskomité i Genève med påstand om krenkelse av blant annet SP artikkel 18, heretter kalt Leirvåg saken.⁸⁰ Tre andre foreldre par, deres barn og Human-Etisk

---

⁷⁵ Rt. 2001 s. 1006

⁷⁶ Høstmølingen, 2005 side 3

⁷⁷ Rt. 2001 s. 1006, side 1030

⁷⁸ Lov 17. juli 1998 nr. 61

⁷⁹ Ot.prp.nr.38 (1996-1997)

⁸⁰ Leirvåg et al v Norway, Communication No. 1155/2003, adopted 3. November 2004

forbund anla sak for EMD med påstand om krenkelse av blant annet Europakonvensjonen artikkel 9, heretter kalt Folgerø saken.⁸¹

I Leirvåg saken presiserte FNs Menneskerettskomité at hovedspørsmålet i saken var foreldrenes rett til å sikre barn en religiøs og moralsk opplæring som ikke strider med deres overbevisning. Dette støttes av SP artikkel 18 (4) som gir foreldre en veiledningsrett i religiøse spørsmål. En følge av dette spørsmålet ble dermed om den begrensede retten til fritak fra krl-faget var i strid med artikkel 18 (4). Et hovedpoeng for komiteen var at undervisningen skulle skje nøytralt og objektivt, som nevnt ovenfor. Komiteen tok utgangspunkt i Opplæringslova § 2-4. FNs Menneskerettskomité framhever formålsparagrafen, §1-2, som sier at grunnskolen skal "[...]i samarbeid og forståing med heimen hjelpe til med å gi elevane ei kristen og moralsk oppseding[...]"'. Videre legger den avgjørende vekt på at lovens forarbeider viser at faget skal prioritere kristne læresetninger. Videre viser komiteen til flertallet i Stortingets utdanningskomité som har uttalt at faget ikke skal være verdinøytralt, men at hovedvekten skal legges på kristendomsopplæring. Komiteen konkluderer med dette at faget ikke formidles på en nøytral og objektiv måte.⁸²

Komiteen fant at selve fritaksordningen legger en betydelig byrde på foreldrene idet de må sette seg meget godt inn i alle aspekter av faget for å vite hva de skal søke fritak for. Videre fant komiteen at fagets forkynnende karakter, med henvisning til utenatføring av salmer, bønner osv., gjorde fagets forkynnende og opplysende del så sammenblandet at en fritaksordning var upraktisk.⁸³ Komiteen legger vekt på at det kan oppstå lojalitetskonflikter for barna. Det ble konstatert et brudd på artikkel 18 (4).⁸⁴ Komiteen fant det ikke nødvendig å behandle de mer generelle spørsmålene om religionsfrihet, eller artikkel 17 og 26.

---

⁸¹ Folgerø and others v Norway, application 15472/02

⁸² Folgerø and others v Norway, avsnitt 14.3

⁸³ Folgerø and others v Norway, avsnitt 14.6

⁸⁴ Folgerø and others v Norway, avsnitt 15

Leirvåg saken er anlagt for den Europeiske Menneskerettsdomstol, EMD, og ble tatt opp til høring i EMDs storkammer 6.desember 2006. Denne saken er enda ikke avgjort.

4 Særlig om Barnekonvensjonen artikkel 14

4.1 Betydningen av forarbeidene

Det er flere forskjeller mellom generell folkerett og menneskerettigheter. Folkeretten regulerer for eksempel forholdet mellom stater, og i store deler av folkeretten anses individene som rettsobjekter. Menneskerettighetene regulerer forholdet i stater, og anser individene som rettssubjekter. Disse forskjellene kan til tider ha betydning ved kildebruken.⁸⁵ Et hovedprinsipp ved både folkerett og menneskerettigheter er autonomi, og ikke autoritet. I dette ligger det en forskjell fra nasjonal rettskildelære. Her er det et suverent lovgiverorgan som utarbeider lovene. Traktater og konvensjoner er derimot utviklet gjennom forhandlinger mellom selvstendige autoritære stater. Det er da opp til hver enkelt stat hvorvidt de ønsker å binde seg eller ikke.

Statuttene for FNs Internasjonale Domstol i Haag artikkel 38 (1) fastsetter rettskildeprinsippene for folkeretten. De er kun bindende ved rettsanvendelsen til domstolen, men de er ansett for å gi et alminnelig uttrykk for rettskildene i folkeretten.⁸⁶ Rettskildene er delt inn i primære og sekundære kilder. De primære er traktatens ordlyd, internasjonal sedvanerett og generelle rettsprinsipper som er anerkjent i siviliserte land, bokstav a-c. De sekundære er rettslige avgjørelser og litteratur fra anerkjente rettsvitere, bokstav d. Denne oppramsingen er imidlertid ikke uttømmende.

Forarbeider har ingen sentral plass i folkerettens rettskildelære. De er ikke nevnt i Statuttene artikkel 38. Wienkonvensjonen artikkel 32 nevner forarbeider som en supplerende tolkningsfaktor, men bare dersom det foreligger spesielle omstendigheter. Dersom tolkningen fører til at meningen blir ” [...] ambiguous or obscure [...] ” eller at

---

⁸⁵ Høstmælingen side 84

⁸⁶ Innføring I folkerett, Ruud og Ulfstein red., Tano Aschehoug 1998, side 45

resultatet ville blitt” [...] manifestly absurde or unreasonable [...] ” kan forarbeider brukes. Dette er ganske strenge krav. Noe av grunnen til å legge så liten vekt på forarbeidene er at statene skal være suverene og likestilte. I dette ligger det at ingen stater, som ratifiserer etter at en konvensjon har trådt i kraft, plutselig skal bindes av mer eller mindre tilgjengelige og uklare forhandlingsgrunnlag. Det er teksten som binder statene.⁸⁷ På den andre siden blir forarbeider brukt mer innenfor menneskerettighetene enn ellers i folkeretten. Noe av grunnen til dette er blant annet at EMD ønsker å legitimere sin til tider utvidende tolkning av bestemmelsene.⁸⁸ Det er også mange bestemmelser som er vage og uklare, og da kan forarbeidene være til hjelp for å finne ut hva partene opprinnelig mente eller ikke mente. Dette støttes også av Wienkonvensjonen artikkel 32.

Betydningen av forarbeidene kommer an på hvor nær sammenheng det er mellom forslag til tekst i forarbeidene og det endelige resultatet. Der det er stort sprik mellom disse vil forarbeidene i mindre grad kunne legges til grunn. Dersom det for eksempel er en ekspertgruppe som legger fram et forslag, og dette godtas i sin helhet, vil deres vurderinger ha større vekt enn ellers.

Barnekonvensjonen artikkel 14 ble utviklet gjennom en ”open-ended working group” nedsatt av FNs Menneskerettskommisjon i 1979.⁸⁹ Det var mange uenigheter og diskusjoner ved utarbeidelsen av artikkel 14. Religionsfrihet for barn og dens innhold var og er et kontroversielt område. Det er dermed store forskjeller mellom det opprinnelige forslaget som liknet på SP artikkel 18, og det endelige resultatet. Dette taler mot å legge vekt på forarbeidene. Ordlyden i artikkel 14 er veldig generell og vag. Dette betyr at forarbeidene kan belyse innholdet, og det taler for å bruke forarbeidene som en tolkningsfaktor. Diskusjonene som foregikk sier noe om hva de forskjellige deltakerne la i bestemmelsen. Man må allikevel vise varsomhet med å tillegge de for mye vekt. Som sagt er det ordlyden som binder statene.

---

⁸⁷ Høstmølingen side 90

⁸⁸ Høstmølingen side 90

⁸⁹ Sharon Derick side 1

4.2 Innholdet av artikkel 14

4.2.1 Hva kan barnet bestemme selv?

For å finne ut hva barnet kan bestemme selv må man tolke artikkel 14 for å se hva den beskytter. Videre vil det avhenge av hva foreldrene kan bestemme, og hvilke inngrep staten kan gjøre i forhold til barnet og/eller foreldrene.

Ordlyden i artikkel 14 (1) utdyper ikke hva som ligger i begrepet ”religion”. Den sier bare at statene skal respektere barnets rett til ”[...]freedom of[...]religion[...]”.

SP artikkel 18 (1) har følgende utdyping av religionsbegrepet: ”[...]This right shall include the freedom to have or to adopt a religion or belief of his choice[...]”. Bortsett fra debatten om hvorvidt artikkel 14 (1) innebærer en rett til å skifte religion, kan tolkningen sammenholdes med tolkningen av SP artikkel 18 (1).⁹⁰ Jeg kommer senere tilbake til spørsmålet om barn kan endre sin religion.

Menneskerettskomiteen sier at uttrykkene ”belief “og ”religion” skal tolkes vidt.⁹¹

Ordlyden innebærer retten til å ha alle kjente og nye teistiske, ikke teistiske og ateistiske trosretninger. Det betyr også retten til ikke å ha en religion eller overbevisning. I tillegg har barn en rett til å gi uttrykk for sin tro eller overbevisning, og dette er uttrykkelig nevnt i artikkel 14(3). På tilsvarende måte som Menneskerettskomiteen klargjorde dette i forhold til SP, innebærer begrensningen i det ytre uttrykket at den indre delen av friheten er absolutt.⁹² Dette synspunkt gjelder også i forhold til Barnekonvensjonen.⁹³ Barn kan fritt bestemme over sine tanker, følelser og meninger vedrørende religion og livssyn.

---

⁹⁰ Eva Brems side 19, punkt 42 siste setning

⁹¹ HRC General Comment No. 22 1993, para 2

⁹² HRC General Comment No. 22 1993, para 3

⁹³ Eva Brems side 19, punkt 44

Et spørsmål i denne forbindelse er hvorvidt foreldrenes oppdragelse i varierende grad påvirker innholdet av barns frihet til å inneha en indre overbevisning. Barn er sårbare og lett påvirkelige jo yngre de er. Barn som vokser opp i et sterkt religiøst hjem vil sannsynligvis ha den samme religiøse oppfatning som foreldrene, og foreldrene vil kanskje også forvente dette. Både den påvirkning verden utenfor hjemmet har og den informasjon foreldrene gir påvirker barnets tenkning.

I artikkel 14 (2) ligger det et ansvar på foreldrene å informere barn om deres religionsfrihet. Dette vil etter min mening også innebære en plikt til å fortelle barna at det finnes andre måter å se verden på enn det syn foreldrene har. Dersom de ikke skal informere om slike ting vil det bety at de bare informerer om at barn fritt kan uttrykke den religionen foreldrene har.

Det er ingen grunn til å tolke artikkel 14 (3), og uttrykket ”manifest”, annerledes enn SP artikkel 18 (3).⁹⁴ Menneskerettskomiteen har uttalt at denne retten er vidtrekkende, og inkluderer alt fra privat eller offentlig tilbedelse, smykker, matvaner, klesplagg med mer.⁹⁵

Visse deler av det å gi uttrykk for sin religion er også beskyttet uten begrensninger fra statens side, slik som bønner eller religiøse ritualer i hjemmet.⁹⁶ Dette kan i praksis bare begrenses av foreldrene. Det er lite sannsynlig at barn som innehar en annen tro enn sterkt religiøse eller ateistiske foreldre vil ha en full frihet til å utøve denne i hjemmet. Kan for eksempel barn, hvis foreldre er Jehovas Vitner, tvinge sine foreldre til å feire barnets bursdag hvis dette strider mot foreldrenes overbevisning?

Som jeg har skrevet tidligere kan man dele inn religionsfriheten i både en privat og en offentlig side. For voksne er den private delen absolutt beskyttet, mens de må tåle inngrep fra staten i den utøvende offentlige delen. Dette gjelder også barn, men for barn er den private delen ikke like ubegrenset som for voksne. Barn lever under oppfostring og

---

⁹⁴ Eva Brems side 20, punkt 46

⁹⁵ HRC General Comment No. 22 1993, punkt 4

⁹⁶ Eva Brems side 20, punkt 44

veiledning fra sine foreldre. Dette innebærer at foreldrene i praksis vil kunne bestemme hvorvidt barnet får lov til å be, hvordan de kler seg og hva de spiser med mer. Dette er forhold som i praksis faller inn under foreldrenes rett til å oppdra barna i henhold til egen overbevisning. For barn er det dermed bare den indre private delen av religionsfriheten som er ubegrenset.

I det barnet gir uttrykk for sine meninger utenfor hjemmet er det staten som eventuelt setter begrensninger. Staten har en meget begrenset rett til å gjøre inngrep i religionsfriheten. I tillegg har staten en begrenset rett til å gripe inn i foreldrenes religiøse påvirkning av barnet. Staten kan bare gripe inn i dette forholdet dersom foreldrene ikke tar hensyn til barnets "evolving capacities" i lys av barnets beste, jfr. Artikkel 14 (2) sammenholdt med artikkel 5. Det sier seg selv at staten vanskelig kan vurdere om foreldrene overholder dette i det praktiske liv, og det betyr at foreldrene har en meget sterk rolle i forhold til barnets religionsfrihet.

Foreldrene skal veilede sine barn, men ettersom de utvikler evnene til det skal barnet gradvis kunne bestemme mer over egne forhold. Dette følger av både artikkel 12 og artikkel 14 (2). Hvordan dette blir gjennomført er opp til foreldrene og vil sannsynligvis gjenspeiles av deres egen religion og kultur. For sterkt religiøse mennesker vil det være naturlig å oppdra barna i deres egen religion. Foreldrene vil anse dette som barnets beste. Staten kan på sin side gjennom lovbestemmelser gi barnet gradvis mer bestemmelsesrett, og dermed påvirke forholdet mellom foreldre og barn. Skolen er et tydelig eksempel på en arena hvor staten bestemmer over barnet, og hvor foreldrenes overbevisninger kan komme i konflikt med barnets rettigheter. Staten skal etter artikkel 5 respektere foreldrenes rett til å oppdra barna i tråd med deres gradvise utvikling. I følge artikkel 14 (2) kan foreldrene også oppdra sine barn i den tro eller overbevisning de selv har. Dette kan staten altså i liten grad gjøre inngrep i. Hvordan kan staten da sikre at barn får informasjon om religionsfriheten? I

følge Menneskerettskomiteen kan skoler undervise i religion og livssyn på en nøytral og objektiv måte, og dette vil da ikke stride mot foreldrenes religiøse oppdragelse av barna.⁹⁷

Verken barn eller foreldre kan bestemme innholdet i undervisningen på offentlige skoler, men foreldrene kan bestemme noe om hvorvidt barnet skal delta i denne eller ikke. De skal allikevel legge vekt på barnets meninger ettersom barna blir eldre. Dersom undervisningen er nøytral er det sannsynligvis mindre problematisk for foreldre å akseptere barnets deltakelse i denne. I Norge har vi en fritaksordning i forhold til deltakelse i krl-fagets undervisning. Fra barna er små er det foreldrene som bestemmer hvorvidt barnet skal delta i slik undervisning eller ikke, men etter at barna har fylt 15 år kan de bestemme det selv.⁹⁸ Barnekonvensjonen har ingen tilsvarende aldersgrense for deltakelse i undervisning, men etter min mening er 15 år en passende grense. En slik grense følger imidlertid ikke av Barnekonvensjonen, men artikkel 12 må innebære at barnets mening tillegges stor vekt i det barna fyller 15 år.

Et særlig tema de siste årene har vært bruk av religiøse plagg, slik som det islamske hodeplagget hijab. Dette er i de fleste tilfeller ikke et problem når barna er små. Ettersom barnet blir eldre, og særlig idet det begynner på skolen, er det etter min mening naturlig at barnet får identifisere seg gjennom klesdrakt og utsmykning. Det er en viktig del av religionsfriheten å kunne uttrykke sin tro gjennom bekledning. Staten kan begrense denne retten ved for eksempel å forby visse plagg i skolen. Dette er gjort blant andre i Frankrike, og jeg kommer tilbake til dette under avsnittet om Barnekomiteens praksis. Et slikt forbud må begrunnes i artikkel 14 (3). Artikkel 14 (1) gir barn en rett til å velge hvordan de vil kle seg, men foreldrene har gjennom sin veiledningsrett i artikkel 14 (2) en mulighet til å påvirke dette. Det vil derimot stride mot barnets religionsfrihet i artikkel 14 (1) dersom foreldrene tvinger sine barn til å bruke bestemte klesplagg eller liknende hvis barnet har en tilstrekkelig modenhet til selv å vurdere det.

---

⁹⁷ HRC General Comment No 22 1993 Para 6

⁹⁸ Utdanningsloven § 2-4 siste ledd

Et annet særlig spørsmål i forhold til det religiøse uttrykket er medisinske forhold. Når barn er små er det foreldrene som har det fulle ansvaret for at barnets helse og velferd blir tatt vare på. Barn vil da ikke ha mulighet til å kunne gi en vurdering av hva slags medisinsk behandling de ønsker eller ikke ønsker å motta. Etter hvert som barnet får mer autonomi vil de selv kunne nekte en behandling på religiøst grunnlag. I Norge får barn selvbestemmelse i medisinske spørsmål fra de er 16 år.⁹⁹ Barnekonvensjonen setter ingen aldersgrenser for når barnet oppnår selvbestemmelse i religiøse spørsmål, slik nasjonal lovgivning ofte gjør. Barnekonvensjonen artikkel 12 og artikkel 14 (2) sier at foreldrene skal ta hensyn til barnets meninger, men dette kan være problematisk i kontroversielle spørsmål som for eksempel selvbestemt abort. Dersom barnet selv ønsker å få utført en abort, men foreldrene ikke tillater dette på grunn av sin religiøse overbevisning, vil de da kunne bestemme at barnet skal bære fram ungen? Et svangerskap er en meget alvorlig påkjenning for barnet, og det vil i sterkeste grad påvirke barnets liv og helse. Tilsvarende inngripende til det være å tvinge barnet til å få utført en abort. Staten vil her kunne gjøre inngrep i foreldrenes rett til å bestemme. Barnekonvensjonen regulerer ikke spørsmål om abort da dette er et for kontroversielt tema å skape universell enighet om.¹⁰⁰ I Norge har vi regler om at barnet fra 12 år kan hindre at foreldrene får informasjon om medisinske behandlinger når det foreligger grunner som bør respekteres.¹⁰¹ Etter min mening kan slike grunner nettopp være foreldrenes strenge religiøse overbevisning, og problemer som kan oppstå ved at foreldrene trekkes inn ved avgjørelsen om hvorvidt barnet skal få utført en abort eller ikke.

Uansett om barnets valg er i overensstemmelse med foreldrenes ønsker, må retten ta i betraktning hva som er barnets beste, men barnets selvstendige mening er sterkere enn foreldrenes veiledningsrett. Dette henger sammen med at foreldrenes rett kun avhenger av barnets rett.¹⁰² Det er ikke en rett de har fått for sin egen del, men er gitt dem for å ivareta barnets rettigheter. Staten kan gripe inn og verne barnets ut fra det de mener er til det beste for barnet.

---

⁹⁹ Lov 2.juli 1999 nr. 63 om pasientrettigheter § 4-3

¹⁰⁰ Implementation handbook side 3

¹⁰¹ Lov 2.juli 1999 nr. 63 om pasientrettigheter §3-4 2 ledd

¹⁰² Eva Brems side 31 punkt 64

Hva barn kan bestemme i forhold til staten på det religiøse område beror på hvilke begrensninger i det offentlige uttrykket av religionsfriheten staten kan pålegge. Artikkel 14 (3) er bygd opp på samme måte som SP artikkel 18 (3) og kan tolkes tilsvarende, noe som innebærer at det stilles meget strenge krav til når staten kan gripe inn i religionsfriheten. Mannlig omskjæring er gjerne begrunnet i religiøs tradisjon, i motsetning til kvinnelig omskjæring som oftest er kulturelt begrunnet. Motstandere av omskjæring hevder at dette er en praksis som kan skade barnet. Dette innebærer at slik praksis kan nektes med begrunnelse i barnets helse. Det er enighet om at Barnekonvensjonen artikkel 24 (3) innebærer et forbud mot kvinnelig omskjæring.¹⁰³ Et annet særlig tilfelle hvor det er ansett som legitimert etter artikkel 14 (3) at staten griper inn er ved blodoverføring for å redde barnets liv. Det hjelper da ikke om det er barnet eller foreldrene som nekter dette av religiøse grunner, slik som for eksempel har skjedd med medlemmer av Jehovas Vitner.

Det er vanskelig å fastlegge klart hva barn kan bestemme selv i forhold til deres religionsfrihet. Dersom barnet ikke er stand til å foreta et fornuftig og modent valg, er det foreldrene som skal veilede barnet til å velge. Barn vil nok i praksis som regel foreta valg i overensstemmelse med foreldrenes overbevisninger. Den gradvise utviklingen fra å være totalt avhengig av sine foreldre til å bli et selvstendig og autonomt rettighetssubjekt varierer fra kultur til kultur, og gjenspeiles også i statenes overholdelse av konvensjonens bestemmelser.

4.2.2 Barnets rett til å endre sin religion

Dette er et av de mest kontroversielle spørsmålene ved barns religionsfrihet. Det er også en meget viktig del av en eventuell reell frihet til religion og livssyn.

---

¹⁰³ Implementation handbook, 2002, side 344

Ved utformingen av SP var det ikke mulig å oppnå enighet om at retten til å endre religion skulle spesifiseres i ordlyden. Dette var særlig problematisk for de islamske statene hvor det er forbudt å omvende seg fra islam.¹⁰⁴ Til tross for dette er det enighet om at ordlyden i SP artikkel 18 (1) må tolkes slik at den inkluderer retten til å skifte religion. Dette er uttrykkelig sagt av FNs Menneskerettskomité.¹⁰⁵

Ved utformingen av artikkel 14 var det i utgangspunktet et forslag på bordet som var likt med SP. Forslaget inneholdt blant annet barns rett til å endre sin religion, men det var ikke mulig å oppnå enighet om dette.¹⁰⁶ Det var særlig de strengt religiøse statene som hadde innvendinger mot spesifisering av rettigheten. En slik innvendig kom fra Bangladesh” Article 7 (bis) appears to run counter to the traditions of the major religious systems of the world and in particular Islam. It appears to infringe upon the sanctioned practice of a child being reared in the religion of his parents. We believe that the article presently drafted will give rise to considerable difficulties in application [...]”.¹⁰⁷

I Barnekonvensjonen er ordlyden som nevnt enda mindre utdypende, men allikevel er ”freedom of religion” et begrep som må tolkes. Det er et såpass fleksibelt begrep at det i seg selv ikke ekskluderer retten til å skifte religion.¹⁰⁸

For et barn som vokser opp i et strengt religiøst hjem vil det være en grunnleggende rett å kunne endre sin tro for at man skal snakke om en reell frihet. Uten friheten til å endre sin overbevisning vil man bare sitte igjen med en rett til å uttrykke en indoktrinert tro.¹⁰⁹

Religionsfrihet er på samme måte som menneskerettigheter ansett som en grunnleggende verdi, og i visse stater til å ha forrang for vanlig formell lov. Det vil derfor bli problemer i det begge disse skal forenes og noe må ha forrang. Dette er en generell konflikt, men

---

¹⁰⁴ Eva Brems side 23

¹⁰⁵ HRC General Comment No. 22 para 5

¹⁰⁶ International Human Rights in Context, Philip Alston og Henry J. Steiner, 2. utg. Storbritannia 2000

¹⁰⁷ A Guide to the ”Travaux Préparatoires”, Sharon Detrick ed., Kluwer Academic Publishers, 1992, side 244

¹⁰⁸ Høstmølingen side 243

¹⁰⁹ Lina Papadopoulou side 540

kommer spesielt til syne ved barns rett til å velge sin religion fritt. Det grunnleggende problemet med menneskerettighetenes universelle karakter er at den skal passe til meget forskjellige samfunn og kulturer. Verden kan deles inn i fire typiske statsformer som illustrerer problemet.¹¹⁰ For det første har en de religiøse statene hvor lovverket er basert på religionen. I slike stater er oftest den religiøse loven som har forrang, og det eksisterer ingen religiøs frihet for noen. Iran og Saudi-Arabia er eksempler på dette. Det neste er stater hvor religion og stat er atskilt, men hvor en religion er dominerende i samfunnet. Dette kan være stater som har en statskirkeordning, men hvor det ikke er krav til at alle bekjenner seg til denne. Norge kan være et eksempel på dette. Videre har en stater der det er et religiøst mangfold, og hvor det er en reell religionsfrihet. Til slutt har en de ateistiske statene, men hvor religion er tolerert. Her kan problemene oppstå hvis minoriteter blir diskriminert. Kina er et eksempel på dette. Synet på barns autonomi og grunnleggende friheter reflekterer statens kulturelle, religiøse, politiske og sosiale forhold.

For mange sterkt religiøse stater, slik som de islamske, vil religiøs frihet ikke være tilfellet verken for voksne eller barn. Disse statene er også de som i størst grad har reservert seg mot artikkel 14. Nettopp det faktum at de har reservert seg kan dermed tolkes som et tegn på at de mener religionsfriheten går for langt, og at den innebærer retten til å skifte religion.¹¹¹ Det er jo et av de vanskelige spørsmålene. I de islamske landene er det en absolutt frihet til å bekjenne og utøve sin islamske tro, problemene oppstår idet en bekjenner seg til en annen tro. Reservasjonen fra blant andre Irak illustrerer dette: ” [...]concerning the child’s freedom of religion, as allowing a child to change his or her religion runs counter to the provisions of the Islamic Shariah.”¹¹² Dette er et moment for å tolke ”freedom of religion” til å inneholde retten til å endre sin religion.

Det er vanskelig å se fra forarbeidene til Barnekonvensjonen om kjernen i striden er basert på det islamske forbudet mot å frafalle den islamske tro, eller om det er barnets autonomi i

---

¹¹⁰ Geraldine Van Bueren side 564

¹¹¹ Eva Brems side 24, punkt 49

¹¹² Reservasjoner og deklarasjoner til Barnekonvensjonen, elektronisk dokument

forhold til foreldrenes bestemmelses rett.¹¹³ Antakelig er begge en del av problemet. Resultatet blir uansett en innskrenkning i barnets autonome rettighet.

Et spørsmål er når barn eventuelt kan få denne retten til å endre sin religion. På hvilket stadium av oppveksten innehar barn de nødvendige forutsetningene for å foreta et slikt valg på selvstendig grunnlag? Det følger av Barnekonvensjonen artikkel 14 (2) at barnet gradvis skal få mer selvbestemmelse etter hvert som de oppfyller de nødvendige forutsetningene. Fra barnet er nyfødt og mens det er svært ungt vil ikke dette være et problematisk tema, men det blir gradvis det ettersom barnet vokser til. Selve retten til å endre sin religion innebærer en evne til å forstå de impulser man får og å selvstendig vurdere disse. Her ligger noe av kjernen i forhold til barns reelle frihet. Det miljøet de vokser opp i vil mer eller mindre prege deres forståelse av slike spørsmål.

Hvor selvstendig barn kan vurdere religiøse spørsmål vil derfor avhenge av hvordan de blir veiledet. Barn som vokser opp i et strengt religiøst hjem, går på en religiøs skole og kanskje har et nærsamfunn som også bekjenner seg til den samme religionen, vil etter min mening sjelden skifte religion. Dette kan være fordi de ikke ønsker det, men også fordi deres oppvekst ikke gir rom for det. For det første vil alle impulser barnet får tilsi at den religionen han eller hun lever etter er den riktige. For det andre vil det ikke ligge noe grunnlag for å vurdere andre muligheter på grunn av det begrensede oppvekstmiljøet. Dette kan for eksempel gjelde norske barn som vokser opp i strengt religiøse sekter i Norge. Det finnes sekter hvor hele lokalsamfunnet er en del av sekten, og hvor barna går på private skoler. Sett på denne måten innebærer retten til å endre sin religion en vurdering av barns autonomi, men også deres grunnlag for å bygge opp sin egen forståelse av hva som ligger i religion.

For å balansere denne til tider skjeve siden av oppveksten er det desto viktigere at skolen gir en nøytral og objektiv undervisning. Det er viktig at det faktisk undervises i religion og livssyn. Det vil i mange tilfeller være den eneste gangen barnet får informasjon om hvilke

---

¹¹³ Eva Brems side 24

valg og retninger som finnes i verden. Dette vil da også være det som kan få barnet til selvstendig å vurdere sin overbevisning, og som en mulig følge skifte religion. Man kan på bakgrunn av dette spørre seg om det ville stride mot Barnekonvensjonen dersom barn ikke fikk undervisning i religion og livssyn på skolen.

Når land setter aldersgrenser for religiøs myndighet innebærer det at barnet i alle fall da kan endre sin religion på tvers av foreldrenes ønsker. I Norge er dette som nevnt 15 år.¹¹⁴

Hvorvidt artikkel 14 inneholder en rett til å skifte religion er omdiskutert, men det ser ut til at de fleste mener den gjør det. Det er en så sentral del av religionsfriheten at jeg vanskelig kan se at den ikke skal være inkludert. Dersom barnet på en eller annen måte innad kommer fram til at de tror noe annet enn foreldrene har de faktisk endret religion. Dette kan ikke begrenses verken av foreldre eller stat, men det er heller barnets mulighet til å gi uttrykk for dette som er problemet. Spørsmålet er dermed når barna kan uttrykke dette i hjemmet og offentlig.

4.2.3 Foreldrenes veiledningsrett etter artikkel 14 (2)

Artikkel 14 (2) lyder som følger: “State parties shall respect the rights and duties of the parents and, when applicable, legal guardians, to provide direction to the child in the exercise of his or her right in a manner consistent with the evolving capacities of the child.”

Det er ikke rimelig å se veiledningsretten som noe foreldrene har fått for sin egen del. Det er en del av det oppfostringsansvaret som pålegger enhver forelder. De skal ivareta barnas rettigheter på vegne av dem overfor staten.¹¹⁵ SP artikkel 18 (2) sier at ingen skal utsettes for tvang, og selv om Barnekonvensjonen ikke har noen tilsvarende bestemmelse er det antatt at dette ligger i selve religionsfriheten.¹¹⁶ Det betyr at foreldrenes veiledningsrett nettopp er det; en veiledning og ikke en rett til indoktrinering. Foreldreretten innebærer at

---

¹¹⁴ Lov om trudemssamfunn og ymist anna § 3

¹¹⁵ Hijab I Norge, Høstmælingen red. Abstrakt forlag 2004, Lucy Smith side 212

¹¹⁶ Hijab I Norge, Høstmælingen red. Abstrakt forlag 2004, Lucy Smith side 212

de skal gi barna informasjon om deres religionsfrihet og legge til rette for at barnet lærer seg hva som ligger i de forskjellige valgene. De har videre et hovedansvar for at barn får en religiøs utdanning, og kan bestemme innholdet i denne i tråd med barnets utvikling. Selve naturen av barnets autonome rettighet innebærer en begrensning i foreldrenes rett. Rettigheter er ikke kun defensive rettigheter ovenfor staten, men de er objektivt anerkjente verdier.¹¹⁷

Det spesielle i forhold til barn er at foreldrene ivaretar deres rettigheter fram til barnet oppnår autonomi. I lys av barnets beste vil denne ivaretagelsen inngå i deres ansvar ovenfor barna. De skal ikke påtvinge barna egne verdier, men gi dem det grunnlaget de trenger for senere å ivareta sine rettigheter.

En sterk autonom rett for barn betyr en økende mulighet for statlig inngripen i familielivet. Det vil innebære at staten må sikre barnet rettighetene, og kanskje på tross av foreldrenes ønsker. Retten til familieliv er beskyttet i Europakonvensjonen artikkel 8, og er en kjernebestemmelse i forhold til foreldres rett til privatliv for seg og sine barn i forhold til staten. Det er flere måter å se dette på. For det første kan man hevde at familiens enhet er det viktigste for et barns utvikling, og at det derfor er nødvendig å holde staten unna familiens privatliv. På den andre siden er det en realitet at mange barn trenger beskyttelse mot sine foreldre. Skal foreldreretten gå på bekostning av barnets velferd? Foreldrenes sterke rolle og i visse tilfeller for sterk påvirkning av barnet, begrunner barnets rett til autonome rettigheter i forhold til sine foreldre. Et kontroversielt synspunkt er at foreldrene ikke har en rettighet i forhold til barnets religionsfrihet. Foreldrenes veiledningsrett er en plikt til å beskytte og ivareta barnets interesser. De skal dermed avstå fra å påtvinge sine barn deres egne overbevisninger, i alle fall fram til barna er i stand til å foreta en selvstendig vurdering.¹¹⁸ Dette strider i mange tilfeller mot den internasjonale anerkjennelsen av foreldrenes rett til å veilede sine barn i religion og livssyn.

---

¹¹⁷ Lina Papadopoulou side 542

¹¹⁸ Lina Papadopoulou side 544

Foreldrenes veiledningsrett blir i mange konvensjoner ansett som en rett i seg selv. Eksempler på dette er Europakonvensjonens Tilleggsprotokoll 1 artikkel 2 som anerkjenner foreldrenes rett til bestemme barnets religiøse utdannelse. SP artikkel 14 (4) krever at staten respekterer foreldrenes rett til å oppdra sine barn etter egen overbevisning.

Foreldrenes veiledningsrett er også slått fast i Barnekonvensjonen artikkel 14 (2). Barnekomiteen har uttrykt bekymring over at barn i Polen trenger foreldrenes samtykke for å delta på etikk kurs i stedet for religionskurs.¹¹⁹ Komiteen sa ikke fra hvilken alder barnet skulle inneha denne retten, men henviste til artikkel 14 (2) om foreldrenes veiledning i tråd med barnets ”evolving capacities”. I retningslinjene til de periodiske statsrapportene bes statene informere om hvilken alder lovgivningen gir barnet rett til å velge sin religion eller delta i religiøs undervisning. Dette tyder på at Barnekomiteen anser at barnet har en rett til å bestemme dette før de fyller 18 år, og uavhengig av foreldrenes ønsker.¹²⁰

Barnekonvensjonen artikkel 5 gir også et uttrykk for at familien er den primære samfunnsenheten tilsvarende Europakonvensjonen artikkel 8 og SP artikkel 17 og 23. Artikkel 14 (2) er spesifikt rettet mot en del av dette oppdrageransvaret. Den er avpasset barnets rett til religionsfrihet, og gir foreldrene en plikt til å veilede sine barn i slike spørsmål. Artikkel 5 gjelder forholdet mellom barn og foreldre generelt.

Artikkel 14 (2) beskytter foreldrene mot statlig inngripen så lenge foreldrene avpasser sin veiledning ut fra barnets ”evolving capacities”.¹²¹ Dette betyr at inngripen i foreldrenes veiledningsrett ikke kan legitimeres av unntakene i artikkel 14 (3).

Enhver offentlig religionsundervisning risikerer å komme i konflikt med foreldrenes rett til å bestemme over barnas religiøse utdannelse. Likevel har FNs Menneskerettskomité klargjort i en generell kommentar at slik undervisning kan finne sted dersom den gis på en

---

¹¹⁹ CRC Concluding Observations: Poland, punkt 69

¹²⁰ Eva Brems side 30 punkt 60

¹²¹ Eva Brems side 26 punkt 54

nøytral og objektiv måte.¹²² Det kreves her at det må være mulig å få fritak uten noen form for diskriminering for at undervisningen ikke skal stride mot SP artikkel 18 (4). Et særskilt poeng i forhold til Barnekonvensjonen er at barnet selv må få muligheten til å vurdere undervisningen og eventuelle fritak ettersom de er modne nok.¹²³

Det er vanskelig å fastlegge et generelt innhold av foreldrenes veiledningsrett da den hele tiden må vurderes opp mot barnets rettigheter. Dette vil i noen tilfeller variere fra stat til stat ettersom de gir barn selvbestemmelsesrett. Barnekomiteens praksis belyser i en viss utstrekning spørsmålet.

4.3 Barnekonvensjonens praksis

Barnekomiteen har flere bekymringer når det gjelder overholdelsen av Barnekonvensjonen artikkel 14. Dette gjelder ikke bare om nasjonal lovgivning overholder konvensjonen, men også hvordan forholdene for barn er i praksis. Disse problemene belyses i ”concluding remarks” hvor Barnekomiteen kommenterer statenes rapporter. Jeg vil gå gjennom noe av det Barnekomiteen har kommentert i forhold til noen utvalgte land.

Frankrike har de senere årene hatt en intens debatt om hvorvidt de skal forby bruk av religiøse symboler i skolen. Dette har særlig dreid seg om muslimske jenters bruk av religiøse hodeplagg. Frankrike er en sekulær stat. I tillegg var og er det et økende problem, som ellers i verden, med konflikter mellom religiøse grupper. Den daværende president Jaques Chirac fremmet i 2003 et lovforslag om forbud mot religiøse symboler for både elever og lærere i franske skoler. Før dette lovforslaget var det opp til hver enkelt skole om de ville innføre slike restriksjoner eller ikke. Dette førte til en rekke opprør da enkelte skoler valgte å innføre slike forbud, og igjen til at jenter som nektet å følge reglene ble utvist.¹²⁴ Loven om forbud mot bruk av religiøse symboler i skolen ble vedtatt 15. mars

---

¹²² HRC General Comment No. 22 1993, para 6

¹²³ Eva Brems side 27, punkt 55

¹²⁴ Forbud mot sin hensikt, Anthony Giddens, Hijab i Norge, Høstmølingen red., 2004, side 127

2004.¹²⁵ Barnekomiteen uttaler at de er bekymret over virkningene av denne loven.

Barnekomiteen anerkjenner formålet med en sekulær skole, men mener likevel at denne loven kan virke mot sin hensikt:” [...] by neglecting the principle of the best interest of the child and the right of the child to access to education, and not achieve the expected results [...]”.¹²⁶

Barnekomiteen anbefaler at Frankrike bruker” [...] the enjoyment of children’s rights, as enshrined in the Convention, as a crucial criteria [...] ved vurderingen av lovgivningens virkninger. Det er også viktig å vurdere andre midler enn et lovpålagt forbud. Virkningene av dette forbudet ser ut til å ekskludere eller minimere visse individers rett til skolegang. Dette er absolutt ikke i tråd med konvensjonens bestemmelser. Barnekomiteen foreslår at skoleantrekk skal avgjøres av det offentlige skolevesenet, og at barna selv skal få delta i denne debatten. Et viktig poeng er at alle skal ha rett til undervisning, og Frankrike bes derfor overvåke de tilfeller hvor barn blir utvist fra skolene på bakgrunn av den nye loven.¹²⁷

Utviklingen av en mer sekulær skole som forbyr religiøse symboler har også funnet sted i Tyskland de senere år. Visse stater, slik som Bayern og Baden-Württemberg, har fremmet lovforslag som likner på det franske.¹²⁸ Barnekomiteen finner forslagene om å forby hodeplagg, slik som hijab, for skolelærere bekymringsfulle. De mener at et slikt forslag:” [...] does not contribute to the child’s understanding of the right to freedom of religion and to the development of an attitude of tolerance as promoted in the aims of education under article 29 of the Convention.”¹²⁹ Deres forslag er at Tyskland sørger for at de utdanningsmessige eller andre midler som rettes mot barn og deres foreldre utvikler: [...] a culture of understanding and tolerance, particularly in the area of freedom of religion [...] by, inter alia, avoiding measures which single out a particular religious group.”¹³⁰ For å

---

¹²⁵ Law No. 2004-228 of 15 March 2004

¹²⁶ CRC Concluding observations: France, CRC/C/15/Add.240, punkt 25

¹²⁷ CRC Concluding observations: France, CRC/C/15/Add.240, punkt 26

¹²⁸ Forbud mot sin hensikt, Anthony Giddens, Hijab i Norge, Høstmælingen red., 2004, side 128

¹²⁹ CRC Concluding observations: Germany, CRC/C/15/Add.226, punkt 30

¹³⁰ CRC Concluding observations: Germany, CRC/C/15/Add.226, punkt31

skape et tolerant samfunn må barn allerede fra de er små oppfores i den lære om at alle har rett til å vise hvem de er.

Kina er offisielt et ateistisk land. Under kulturrevolusjonen, lansert av Mao i 1966, ble all religiøs aktivitet forbudt. Men i 1980 ble religionsutøvelse igjen tillatt. De tradisjonelle kinesiske religionene er taoisme og konfutsianisme, men det er mange minoriteter og religiøse grupperinger i landet. Det har vært vanskelig å dokumentere hvordan den faktiske tilstanden i landet er. Barnekomiteen kritiserer Kina for at det ikke finnes en uavhengig menneskerettsorganisasjon i landet som kan overvåke statens overholdelse av Konvensjonens plikter.¹³¹ Det anbefales at Kina etablerer et nasjonalt menneskerettsorgan både på fastlandet, Hong Kong og Macau for at individene i Kina skal få bedre tilgang til å rette klager mot staten. Manglende informasjon og tilgang til data for innbyggerne er et problem ved vurderingen av Kinas overholdelse av Konvensjonen.¹³²

Barnekomiteen er bekymret over den diskriminering av etniske minoriteter som foregår i Kina.¹³³ I 2001 vedtok Kina The Regional Ethnic Autonomy Act, som skal garantere religionsfrihet for religiøse minoriteter på fastlandet. Allikevel foreligger det rapporter om at etniske og religiøse minoriteter, slik som Tibetanske buddhister, Uighur og Hui barn, blir forhindret i å studere og utøve sin religion. Disse skal i noen tilfeller også ha blitt arrestert fordi de deltok i religiøse aktiviteter.¹³⁴ Dette er klare brudd på blant annet religionsfriheten etter artikkel 14 og artikkel 30, og Barnekomiteen ser svært alvorlig på dette. Et annet særlig problem gjelder barn av Falun Gong familier. Disse blir utsatt for: [...] harrassment, threats and other negative actions, including re-education through labor [...]” ved utøvelsen av sin religion.¹³⁵ Dette er brudd på konvensjonen, men det er som tidligere nevnt vanskelig å få full tilgang til tilstanden i Kina. Dette belyses gjennom komiteens bekymring vedrørende Gedhun Choekyi Nyima hvor de enda ikke har fått en bekreftelse fra en uavhengig ekspert om hans tilstand. I forhold til han og hans familie ber komiteen Kina

---

¹³¹ CRC Concluding observations: China, CRC/C/CHN/CO/2, punkt 16

¹³² CRC Concluding observations: China, CRC/C/CHN/CO/2, punkt 23

¹³³ CRC Concluding observations: China, CRC/C/CHN/CO/2, punkt 30

¹³⁴ CRC Concluding observations: China, CRC/C/CHN/CO/2, punkt 44

¹³⁵ CRC Concluding observations: China, CRC/C/CHN/CO/2, punkt 44

tillate en uavhengig ekspert å sjekke hvordan han har det. Komiteens forslag overfor Kina er at de gjør det som er mulig for å sikre en full implementering av The Regional Ethnic Autonomy Act. Herunder at det uttrykkelig fastsettes i lov full religionsfrihet for individer under 18 år som ikke er tilknyttet en akseptert tro, i tråd med foreldrenes veiledningsrett. Videre bes ethvert forbud mot deltakelse i tibetanske festivaler, moskeer eller undervisning fjernet. Det er også viktig at barn selv kan velge om de vil delta i både religiøs eller ateistisk undervisning. I Kina kan det være et problem at skoler indoktrinerer barn i at ateisme er det eneste rette synet, og dette vil på samme måte som om det gjaldt en religion stride mot kravet om en nøytral og objektiv undervisning.

I forhold til Norge er det krl-faget som fremheves som mulig diskriminerende. Barnekomiteen uttaler at det særlig er prosessen for hvordan unntak gis som kan være i strid med Konvensjonens bestemmelser.¹³⁶ Komiteen anbefaler Norge å gjennomgå innføringen av dette faget, og vurdere en annen unntaks prosedyre.

Kort kan det nevnes at Barnekomiteen også har vært særlig bekymret over at fattige barn i Myanmar kun blir tilbudt buddhistiske skoler uten noen andre alternativer.¹³⁷ Polen blir kritisert for at: ”[...]despite regulations guaranteeing that parents can choose for their children to attend ethics classes instead of religion classes [...] few schools offer ethics courses to allow for such a choice [...]”¹³⁸ Det er altså like viktig hva realiteten av lovgivningen innebærer, ikke bare hvor riktige intensjonene er.

Barnekomiteen har lenge vært meget forsiktige med å kommentere barns religionsfrihet på grunn av at dette er et kontroversielt tema i mange stater. Det ser likevel ut fra de nyere ”concluding remarks” som om dette er i ferd med å bedres. Et viktig sted i retning av å bedre barns religionsfrihet etter konvensjonen er nettopp at Barnekomiteen tar opp problemene som eksisterer.

---

¹³⁶ CRC Concluding Observations: Norway CRC/C/15/Add.126, punkt 26

¹³⁷ CRC Concluding Observations: Myanmar CRC/C/15/Add.69, punkt 16

¹³⁸ CRC Concluding observations: Poland CRC/C/15/Add. 194, punkt32

5 Konkluderende bemerkninger

Hvor reell religionsfriheten for barn er, avhenger av flere forhold. For det første er det viktig å finne ut hva konvensjonene beskytter. For det andre er det viktig å se på den virkeligheten barn skal hevde denne rettigheten i. Både foreldrenes veiledningsrett og statens rett til å gripe inn er vesentlig i forhold til barnets og/eller foreldrenes rett. Først på bakgrunn av disse betraktninger kan man trekke konklusjoner om hvor reell religionsfriheten for barn er.

Europakonvensjonens artikkel 9 (1) og SP artikkel 18 (1) gir en generell beskyttelse av religionsfriheten også til barn, men de er ikke utformet med tanke på deres særlig behov. De gir i prinsippet barn religionsfrihet, og dekker alt fra å ha, ikke ha eller endre sin religion. De gir også barn mer eller mindre full frihet til å uttrykke dette. Begge disse konvensjonene gir dermed en beskyttelse av barns religionsfrihet, men de er ikke egnet til å gi barn aktive selvstendige rettigheter.

Barnekonvensjonen er den eneste av konvensjonene som særlig omhandler barns selvstendige rettigheter. Tilsvarende som Europakonvensjonen og SP har barn i følge Barnekonvensjonen artikkel 14 (1) religionsfrihet. Retten til innad å ha en tro eller ikke er ubetinget beskyttet etter konvensjonen. Dette betyr at barn selv kan bestemme hva de faktisk tror eller ikke tror på. Endring av den indre troen er det liten tvil om at beskyttes av konvensjonen. På samme måte som for voksne begrenses retten til å uttrykke sin religion i artikkel 14 (3). Likevel har barn etter artikkel 14 rett til å gi uttrykk for sin tro i form av klesdrakt, bønn, misjonering, overholdelse av helligdager, matskikker med mer.

Innholdet av en reell beskyttelse kan imidlertid ikke løsrives fra andre rettigheter eller virkeligheten de må hevdes i. Særlig viktig i denne forbindelse er foreldrenes veiledningsrett. Europakonvensjonen første tilleggsprotokoll artikkel 2 gir foreldrene en

rett til å påse at barna utdannes i tråd med deres religiøse overbevisning. Barns rettigheter beskyttes her hovedsaklig mot indoktrinering fra staten, og ethvert inngrep gjort av staten skal gi rom for foreldrenes veiledning.¹³⁹ SP artikkel 14 (4) gir foreldrene en særskilt rett til å oppdra sine barn i overensstemmelse med egen religiøs overbevisning. Denne konvensjonen er ikke utarbeidet med tanke på barnets selvstendige rettigheter og foreldrenes rett til å oppdra barna etter egen overbevisning understrekes i artikkel 18 (4).

Barnekonvensjonen ser hovedsakelig på barns rettigheter i perspektivet fra statenes plikt. De har plikt til å påse at rettighetene er tilrettelagt for barna, og overvåke foreldrenes ansvar overfor barna. Foreldrenes veiledningsrett er definert i artikkel 14 (2), hvor inngrep fra staten bare kan skje dersom foreldrene ikke gradvis gir barnet mer selvbestemmelse i takt med barnets ”evolving capacities”. Det er mer eller mindre utenkelig at staten faktisk griper inn overfor familien på grunn av brudd på artikkel 14 (2). Dette innebærer at foreldrene utøver en stor innflytelse over sine barn, og er med på å påvirke den reelle religiøse friheten barn har. Det mest effektive virkemidlet staten har er å lovfeste aldersgrenser for barns med- og selvbestemmelsesrett. Dette er også gjort i mange land.

I strengt religiøse hjem vil det være praktisk umulig for barnet for eksempel å endre sin tro på tvers av foreldrenes ønsker. I mange tilfeller vil de heller ikke ønske det. Det er først og fremst foreldrenes ansvar at barnets med- og selvbestemmelse gradvis øker. Dette er stadfestet i artikkel 12 og 14 (2). Hvorvidt man faktisk endrer sin tro vil kanskje ikke være så vesentlig, men prinsippet om at man kan, ettersom man utvikler evner til å vurdere dette, er viktig. Foreldrene har her plikt til å veilede barna med deres beste i fokus. Det vil de aller fleste foreldre gjøre. Siden foreldrenes tolkning av barnets beste er så subjektiv vil foreldre kunne hevde at de ivaretar dette ved å påføre barna sin tro. Det betyr at staten har en plikt til å overvåke foreldrenes ansvar i den grad det er mulig.

Foreldrenes veiledningsrett vil være en subsidiær rett til barnets selvstendige rett gjennom oppveksten. Denne retten skal avpasses etter barnets ”evolving capacities”. Det følger av

---

¹³⁹ The Child and the European Convention on Human Rights, Ursula Kelly red. side 133

Barnekonvensjonen artikkel 5, 12 og 14(2). I dette ligger at barnet fra fødselen av innehar en rettighet den ikke har evnene til å utnytte selvstendig. Dersom man for eksempel skal tenke seg ekstreme konsekvenser av en fullstendig religiøs frihet vil ikke foreldre ha rett til å kunne døpe sine barn. Dåp innebærer innmelding i en religion, foretatt på barnets vegne, og som barnet ikke har bestemt selv. Videre ville heller ikke omskjæring av nyfødte guttebarn kunne gjennomføres, da det er et kroppslig inngrep begrunnet i foreldrenes religion. Likevel er dette ting som ikke står sentralt i debatten omkring religionsfrihet, og med god grunn etter min mening. Barn som er så små at de ikke kan snakke eller gi uttrykk for gjennomtenkte meninger, kan ikke ha en autonom religiøs frihet. Det vil da være til barnets beste å leve under de forhold som foreldrene synes er best, og som vil inkludere dem i familielivet. Det er en viktig verdi i seg selv av barnet vokser opp i et hjem som samler medlemmene framfor å dele dem, og som potensielt kan sette familiemedlemmer opp mot hverandre. Det er med god grunn Europakonvensjonen artikkel 8 verner om familielivet som en enhet, og at foreldreretten er stadfestet både i Europakonvensjonen første tilleggsprotokoll artikkel 2 og i Barnekonvensjonen artikkel 5.

Foreldrenes veiledningsrett kan likevel gjøre barnas utvikling på det religiøse området problematisk. Det er ikke mulig å kontrollere foreldrenes veiledning i alle religiøse spørsmål, og staten vil i realiteten bare kunne gripe inn dersom familien kommer i søkelyset gjennom offentlige instanser. Barn vil sjelden eller aldri gå til sak mot foreldrene på grunn av deres manglende respekt for religiøs frihet. Barnevernet vil kunne spille en viktig rolle som kontrollør, men da er gjerne hjemmet i søkelyset allerede på grunn av andre forhold.

Skolen kan og bør være en viktig arena for å kontrollere foreldrenes veiledningsansvar. Det er derfor en viktig del av både Europakonvensjonen artikkel 9, SP artikkel 18 og Barnekonvensjonen artikkel 14 at den innebærer en rett for skoler til å undervise barn i religiøse emner på en nøytral og objektiv måte. Det er her barna i mange tilfeller først og fremst får innsyn i hva det vil si å ha en religiøs frihet.

I dagens samfunn er skoler blitt et sted hvor man debatterer barns religionsfrihet på ulike plan. Dette ser man for eksempel gjennom debatten i Frankrike omkring forbudet mot å bære hijab på skolen. Dette tema er nå oppe til diskusjon også i England. Der er det lagt fram et forslag som gir hver skole en rett til å innføre et forbud mot religiøs bekledning.¹⁴⁰ Meningen med dette forbudet er vel å skape en så nøytral omgivelse på skolen som mulig. Slike forslag kan imidlertid også virke mot sin hensikt idet man derved forbyr barn å inneha retten til å velge selv. Man skulle tro at retten til å gi uttrykk for sin religion gjennom klessdrakt er noe av det mest grunnleggende i en religiøs frihet. Utviklingen ser allikevel ut til å gå mot en mer nøytral skole hvor ingen religion skal være mer framtredd enn en annen.

Praksis fra barnekomiteen gir uttrykk for de problemene man står overfor når man skal innføre universelle religiøse rettigheter for barn. Det synes klart at det er land, slik som for eksempel Kina, som absolutt bryter Barnekonvensjonens bestemmelser, og hvor barn ikke har en reell religionsfrihet. Her vil man bli nødt til å avhjelpe situasjonen slik at ingen barn diskrimineres på grunn av sin tro. Selv om man sannsynligvis i overskuelig framtid ikke vil kunne oppnå full religionsfrihet for barn, mener jeg det allikevel er viktig å arbeide for å forbedre denne rettigheten i mange deler av verden.

I mange muslimske stater er det antatt at det er til det beste for barnet å inneha muslimsk tro, i tråd med foreldrene og staten. Her kan man med sikkerhet si at det ikke eksisterer noen religiøs frihet. Disse statene, som nevnt Marokko, Irak med flere, har reservert seg mot Barnekonvensjonen artikkel 14.

De mer uklare tilfellene kommer i land hvor religionsfrihet eksisterer for voksne. Problemet er i mange tilfeller hvordan barn oppfattes og hvordan deres rettigheter ivaretas. Foreldre vil alltid spille en avgjørende rolle i barnets utvikling, og herunder deres rett til å veilede sitt barn i religiøse spørsmål. Dersom samspillet mellom foreldrenes veiledning og

---

¹⁴⁰ Artikkel fra Reuters 20. mars 2007

barnet gradvise selvbestemmelse fungerer, innebærer det at barnet gradvis innehar en selvstendig rettighet.

Barn er ikke hundre prosent autonome og det er heller ikke mulig før de når en viss alder og modenhet. Det er like sikkert som at barn ikke klarer seg selv fra fødselen av, at barn påvirkes av det miljøet det vokser opp i. En fullstendig religiøs frihet som skal løsrive barna fra sine foreldres påvirkning vil i praksis aldri kunne gjennomføres. Uansett hvordan man ser på forholdet mellom foreldre og barn har barn til alle tider levd under sine foreldres styring i religiøse aspekter. Mange har til tross for dette tatt selvstendige valg på tvers av foreldrenes ønsker når de ble voksne. Det kan derfor synes noe upraktisk å skulle fokusere debatten på hvorvidt barna skal ha en rett til å løsrive seg fra foreldrenes veiledning i ung alder. Barn vil normalt sett alltid være nært knyttet til sine foreldre. Kanskje man gjør barna en urett ved å skulle framtvinge en autonom rett overfor foreldrene. Kanskje de islamske statene har rett i at det beste for barn faktisk er å inneha den samme religionen som sine foreldre. Det viktigste er at alle barn på et eller annet tidspunkt får en forståelse for at det finnes andre måter å se livets store spørsmål på. Ettersom de utvikler seg bør de få en mulighet til å være med i diskusjoner omkring religiøse spørsmål, en rett som er beskyttet av Barnekonvensjonen artikkel 14 og artikkel 12.

Barnekonvensjonen gir barn en full religionsfrihet, men den modereres av foreldrenes rett til å oppdra sine barn etter egen overbevisning. Nettopp det faktum at barn lever under foreldrenes veiledning, eller i visse tilfeller indoktrinering, begrenser realiteten i religionsfriheten. Jeg mener at barn ikke bør påtvinges en fullstendig religionsfrihet overfor foreldrene, fordi verdien av en samlet familie er viktig. Statens viktigste oppgave blir derfor å skape rom, for eksempel på skolen, hvor barna kan få en nøytral informasjon om religiøse spørsmål. På denne måten vil barn ha en mulighet til å få innblikk i forskjellige livssyn og dermed gradvis utvikle sine egne meninger.

6 Litteraturliste

Andenæs, Johs. *Statsforfatningen i Norge*, Tano Aschehoug 1998

Barnekonvensjonen, Rettigheter for barn i Norge, Redd Barna og TANO AS 1993

Brems, Eva, *Article 14, The right to Freedom of Thought, Conscience and Religion*,
Martinius Nijhoff Publishers, 2006.

(A commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, André Alen
red.)

Children's human rights, progress and challenges for children worldwide, Redigert av M.
Ensalaco, L.C. Majka, Rowman and Littlefield Publishers 2005.

Detrick, Sharon. *The United Nations Conventions on the Rights of the Child, A guide to the
"Travaux Préparatoires"*, Kluwer Academic Publishers 1992

Høstmælingen, Njål *For sterk trospåvirkning: norsk kristendomsundervisning i strid med
menneskerettighetene I: Norsk Teologisk Tidsskrift nr. 4 2005*

Høstmælingen, Njål. *Internasjonale Menneskerettigheter*, Universitetsforlaget 2003

Implementation Handbook for the Covention on the Rights of the Child, Rachel Hodgkin og
Peter Newell, UNICEF, 2002

Innføring i folkerett, Morten Ruud og Geir Ulfstein, Tano Aschehoug, 1998

Kelly, Ursula. *The child and the European Convention on Human Rights*, Dartmouth
Publishing Company Limited, 1999

Møse, Erik. *Menneskerettigheter*, J.W. Cappelens Forlag as, 2002

Papadopoulos, Lina *Children and religious freedom I: Family life and human rights*, Peter Lødrup og Eva Modvar red., Gyldendahl Norsk Forlag AS 2004

Sandberg, Kirsten. *Tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse*, Gyldendal Akademisk, 2003

Smith, Lucy. *Barnerett – barnets rett og retten til barnet I: Kirke og Kultur Særtrykk*, Inge Lønning red., Universitetsforlaget 1990

Smith, Lucy. *Barnerett og foreldrerett I: Hijab i Norge*, Njål Høstmælingen red., Abstrakt forlag as, 2004

Van Bueren, Geraldine *The right to be the same, the right to be different: children and religion. I: Facilitating freedom of religion or belief: a deskbook, chapter 24*, Martinus Nijhoff Publishers, 2004

Elektroniske dokumenter:

Barnekomiteen, Concluding Observations:

<http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf>

Council of Europe Press Division, Pressemelding 06.12.2006:

http://www.humanrights.uio.no/omenheten/nytt/aktuelt/Folgero_v_Norway.pdf

Deichmanske bibliotek, Kina og det kinesiske folk:

<http://nyhuus.deich.folkebibl.no/deichman/dfb/kina.htm>

FNs konvensjonssamling online, Reservasjoner og deklarasjoner til Barnekonvensjonen, 09.10.2001:

http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/treaty15_asp.htm

Human Rights Committee, General Comment No. 22 1993:

[http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/9a30112c27d1167cc12563ed004d8f15?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/9a30112c27d1167cc12563ed004d8f15?Opendocument)

Reuters Online, Artikkel 20. 03.2007:

<http://www.reuters.com/article/worldNews/idUSL2071360120070320?pageNumber=2>

Domsregister:

Europakonvensjonen:

Belgian Linguistic Case Application No. 6/68

Arrowsmith v Storbritannia Application No. 7050/75

X and Church of Scientology v. Sverige Application No. 7805/77

Angeleni v. Sverige, Application No. 10491/83

Darby v. Sverige, Application No. 187/90

Kokkinakis v Hellas Application No. 260/93

Folgerø and others v Norway, Application 15472/02

FNs konvensjon om sivilie og politiske rettigheter:

Leirvåg et al v Norway, Communication No. 1155/2003

